

УДК. 340.15:94 (477.82) “14/16”

ЛУЦЬКІ ВІЙТИ У XV – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.

Андрій ЗАЯЦЬ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра давньої історії України та архівознавства
вул. Університетська 1, Львів 79000, Україна

На основі наявного джерельного матеріалу зроблено спробу вивчити час появи інституту війтівства у Луцьку та докладно прослідкувати перебіг його застав, оренд і продажів. Це дало змогу в більшості випадків встановити час перебування війтів на своїх урядах. Війтівство розглядалося його власниками як капітал, з яким можна було проводити фінансові операції. З'ясовано, що основною формою передачі війтівства були застави, які тривали від кількох місяців до кількох років. Щодо продажів війтівств, то вдалося виявити лише три такі випадки. Найчастіша зміна війтів спостерігалась у другій половині XVI – на початку XVII ст. Досить часто судово-врядові функції війти перекладали на лентвійтів, а прибутки від нерухомості здавали в оренду. Спадковість війтівства надавала його власникам особливої ролі в управлінні/самоврядуванні міста, що посилювалося шляхетським статусом війтів. З особливою силою це проявилось у першій половині XVII ст., хоча, з іншого боку, тиск війтів на міську громаду сприяв її консолідації.

Ключові слова: війт, спадкове війтівство, оренди, застави, продажі, міщанство.

Важливим елементом у системі міського самоврядування Луцька ранньомодерної доби був інститут війтівства. Це питання вже так чи так потрапляло у поле зору українських дослідників міської історії Волині та України в цілому, які у своїх студіях приділяли певну увагу луцьким війтам¹. Цій темі присвячені й спеціальні розвідки луцьких дослідниць Оксани Штанько² та Алли Бортнікової³, однак

¹ Сас П. М. Феодальні міста України в кінці XV – 60-х роках XVI в. / П. М. Сас. К., 1989; Гошко Т. Д. Нариси з історії магдебурзького права в Україні XVI – початок XVII ст. / Т. Д. Гошко. Львів, 2002; Марочкін В. П. Українське місто від XV до середини XVII ст. Звичаєво-правова атрибутика як історичне джерело / В. П. Марочкін. Торонто, 1999; Заяць А. Інститут війтівства в містах Волині XVI – першої половини XVII ст. // Андрій Заяць // Центральна і Східна Європа в XV–XVIII століттях: питання соціально-економічної та політичної історії. До 100-річчя від дня народження Професора Дмитра Похилевича / за ред. Леоніда Зашкільняка та Миколи Крикуна. Львів, 1998. С. 106–112; Кобилецький М. М. Магдебурзьке право в Україні (XIV – перша половина XIX ст.) : історико-правове дослідження / М. М. Кобилецький. Львів, 2008; Білоус Н. Луцькі лентвійти XVI–XVII ст.: характеристика уряду та персоналії / Наталія Білоус // Patrimonium. Студії з ранньомодерної історії Центрально-Східної Європи. К., 2015. Т. I : Ранньомодерна людина: Простір – влада – право XVI–XVIII століть / за ред. В. Михайловського, Я. Столицького. С. 94–113.

² Штанько О. Ф. Війти та лава Луцька XVI – першої половини XVII ст. / О. Ф. Штанько // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. Луцьк, 2010. № 22. С. 25–32; *Ії ж.* Урядники Луцького магістрату XVI ст.: реконструкція персонального складу / О. Ф. Штанько // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. 4 : На пошану проф. А. О. Копилова. С. 297–305; *Ії ж.* 1566: один рік з історії Луцького магістрату / О. Ф. Штанько / Наукові записки : зб. пр. молодих вчених та аспірантів / Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. К., 2012. Т. 25. С. 90–109.

³ Бортнікова А. В. Запровадження магдебурзького права у місті Луцьку в XV ст. (грамоти 1432, 1497 років) / А. В. Бортнікова // Науковий вісник Волинського національного університету

опертя фактично лише на опубліковані джерела останньою та мінімальном залучення архівних матеріалів першою, суттєво знизили наукову вартість цих студій.

Джерельною базою пропонованого дослідження стали найперше луцькі та володимирські гродські і земські книги, а також записи Литовської і Волинської метрик та дві збережені міські книги Луцька.

Німецька міська устроєва модель, яка впродовж XIII–XIV ст. успішно прижилася у Польському королівстві, а з кінця XIV – початку XV ст. і у Великому князівстві Литовському, невпинно просувалася на підвладні їм українські землі⁴. Ще з кінця XIII ст. магдебурзьке право почало проникати у міста Галицько-Волинської держави. На Волині, мабуть, першим містом, у якому почали використовувати норми німецького права, був Володимир⁵. У XV ст. магдебурзьке право отримали Перемиль (1420)⁶, Кременець (1438)⁷, Дубно (1498)⁸.

Традиційно вважається, що у 1432 р. король Владислав II Ягайло надав магдебурзьке право Луцьку⁹. Застереження щодо цієї дати висловлював ще Михайло Грушевський¹⁰. З цим загалом можна погодитися, оскільки з тексту привілею випливає, що він стосувався не лише міщан Луцька, а й Луцької землі, а сам привілей є дуже загальним, без жодної конкретики. Однак, у той самий час, видається, що в якійсь формі тоді чи дещо пізніше це право Луцьк таки отримав, позаяк ще до привілею 1497 р.¹¹, який можна назвати повноцінним наданням магдебурзького права, у місті згадуються вийти. Так, 22 грудня 1461 р. як один із свідків при продажу Рівного князю Семену Васильовичу Несвідському/Збаразькому фігурує луцький вийт *Вацюта*¹², що, крім іншого, свідчить про його відповідний соціальний статус. У листопаді 1490 р. і 1495 р. згадується луцький

імені Лесі Українки: Історичні науки. Луцьк, 2009. № 22. С. 162–181; *Її ж.* Джерела з історії вийтвства у місті Луцьку першої половини XVI ст. / А. В. Бортнікова // Київська старовина. 2010. № 1. С. 92–109; *Її ж.* Соціальний портрет луцького вийта Івана Яцковича Борзобогатого / А. В. Бортнікова // Історичні студії Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Луцьк, 2013. Вип. 9–10. С. 10–16.

⁴ *Щигел Р.* Проблеми урбанізації Центральної Європи у XII–XVI ст. / Ришард Щигел // Проблеми слов'язнознавства. Львів, 1990. Вип. 42. С. 16–22.

⁵ *Заяць А.* Поширення магдебурзького права на Волині в пізньому середньовіччі / Андрій Заяць // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. Львів, 2004. Вип. 4. С. 283; *Пашин С. С.* Города Галицко-Волинской Руси второй половины XIII – первой половины XIV вв. и магдебургское право / С. С. Пашин // Генезис и развитие феодализма в России. Ленинград, 1988. Вып. 11. С. 142–143.

⁶ Архив Юго-Западной России (далі – АЮЗР). К., 1907. Ч. 8. Т. IV. С. 3–6.

⁷ Там же. Ч. 5. Т. I. С. 3–5.

⁸ Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie. Lwów, 1887. T. I. S. 114.

⁹ АЮЗР. К., 1869. Ч. 5. Т. I. С. 1–2.

¹⁰ *Грушевський М.* Історія України-Руси / Михайло Грушевський. К., 1994. Т. V. С. 230.

¹¹ АЮЗР. Ч. 5. Т. I. С. 12–17.

¹² Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków. T. I. S. 54.

війт *Труш*¹³. Він же був війтом у 1498 р. (у 1500 р. згадується як старий війт), тобто вже після видання великокнязівського привілею 1497 р.¹⁴. Стосовно цих війтів ми не маємо більше відомостей, а тому невідомо, на яких умовах вони тримали свій уряд і чи здійснювали щодо нього операції обміну, застави, продажу. Але не викликає сумніву їхній шляхетський статус, і, радше за все, дідичність.

9 лютого 1501 р. як луцький війт згадується *Ян Сигнатор*. Цим днем датований наданий йому великокнязівський привілей на село Ставрово¹⁵. У 1511 р. Сигізмунд I підтвердив Яну Сигнатору привілей свого брата Олександра від 6 квітня 1501 р. з наданням маєтків на луцьке війтівство¹⁶. У червні 1511 р. бурмистр і міщани Луцька скаржилися великому князю, що війт “платы и доходы наши местские вси на себе берет”. Натомість війт подав згаданий вище привілей Олександра, тож Сигізмунд I заявив: “намъ не годиться привилія брата нашего рухати, [...] а мешаномъ естли то видиться кривда, ино имъ вольно, хто въсхочеть, опустившы право немецкое, добровольно нехай входить з немецкого права въ право городовое, подъ присудъ старостинъ”¹⁷. Із справи між королевою Боною і панею Михайловою Семашківною, яка розглядалася у вересні 1536 р., довідуємося, що “войтовъство луцкое со всим именемъ лежачимъ, што к нему есть надано и у привиліях войтовских описано и вмоцнено, держал Янь Сикгнатор, на вечность ему данное, а по животе его на дочьки его то пришъло”¹⁸. Михайлова Семашкова – це Марія, донька Яна Сигнатора і Софії Котовської¹⁹. Її син Богдан пояснив, що помираючи, Ян Сигнатор доручив своїй дружині продати Караїмовські поля і сіножаті, а за отримані гроші дати придане донькам, що остання і зробила з дозволу великого князя, уступивши їх своєму зятю Михайлу Семашку за 150 кіп грошів литовських²⁰. 28 червня 1528 р. дружина Яна Сигнатора *Софія Котовська* свідчила перед великим князем Сигізмундом I, що за його привілеєм “войтовъство луцкое и село Стаброво под местом Луцкимъ спало на нее и на ее дочьки по смерти перьвого мужа ее Яна Сыкгнатора” і що вона заплатила своєму зятю Андрію Желізку за четверту частину війтівства 400 золотих, отримавши від нього квит/розписку, але зять

¹³ Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków. T. I. S. 92; Акты Литовской Метрики / собр. Ф. И. Леонтовичем. Варшава, 1896. Вып. 1. С. 88–89.

¹⁴ Российский государственный архив древних актов (далі – РГАДА), ф. 389 : Литовская Метрика, оп. 1, д. 6, л. 99 об., 157. Оpubл.: Lietuvos Metrika (далі – LM) Knyga Nr. 6 (1494–1506). Vilnius, 2007. S. 169, 229.

¹⁵ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 6, л. 157. Оpubл.: LM. Knyga Nr. 6. S. 230; Акты Литовской Метрики / собр. Ф. И. Леонтовичем. Варшава, 1897. Т. I. Вып. 2. С. 71.

¹⁶ Державний архів Волинської області, ф. 312 : Волинське товариство приятелів наук, оп. 1, спр. 185.

¹⁷ Русская историческая библиотека. Санкт-Петербург, 1903. Т. XX. Стб. 728.

¹⁸ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 19, л. 280; Оpubл.: LM. Knyga Nr. 19. Vilnius, 2009. S. 220.

¹⁹ *Kamieński A. Kariera rodu Siemaszków w XV–XVII wieku / A. Kamieński // Lituano-Slavica Poznaniensia. Studia Historica. Poznań, 1989. Т. III. S. 184, 192–193; Дякую Ірині Ворончук за надану інформацію про цю працю.*

²⁰ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 19, л. 280–281 об.; Оpubл.: LM. Knyga Nr. 19. S. 220.

ігнорує це і не вводить її у зазначену частину вйтівства²¹. Справа ще раз порушувалася у 1530 р., але без суттєвих наслідків для Софії²².

Як небіжчик Ян Сигнатор зафіксований у 1528 р.²³, однак помер він не пізніше 1525 р., адже у квітні цього року в спорі із служебником луцького старости Матеєм Висоцьким виступає луцький вйт *Якуб Холуєвський*²⁴. У травні 1528 р. у реєстрі землян, які виставляли певну кількість коней на військові виправи, як такий, що мав виставити одного коня, значиться луцький вйт *Ян Котовський*²⁵. З подальших подій можна зробити висновок, що Якуб Холуєвський тримав цей уряд у заставі або оренді, а Ян Котовський був братом Софії з Котовських і, очевидно, вйтівство отримав від неї²⁶. У листі великого князя від 15 травня 1533 р. луцьким вйтом названо *Андрія Желізка*²⁷. З тексту листа стає зрозуміло, що він був вйтом ще за життя князя Костянтина Івановича Острозького, який розглядав його справу з Яном Котовським (отже, до 1530 р.). Зважаючи на інформацію, подану Софією Котовською Сигізмунду I, дату зайняття вйтівства можна змістити на 1528 р.

Зміст документа за 17 грудня 1533 р. дає можливість, хоча і з великою непевністю і засторогою, припустити, що в цей час вйтівство могло бути в руках *Івана Яцковича Борзобогатого*. Цього дня служебник княгині Анастасії Юрїївни Гольшанської Яцко Мацевич, у присутності віжа Семена Гордуновича, вручив від неї лист Івану Олехновичу Борзобогатому, якого знайшов у Івана Яцковича Борзобогатого, його дядька, у вйтівському будинку²⁸. Припущення ґрунтується ще й на тому факті, що в подальшому ця особа таки буде вйтом.

30 вересня 1536 р. перед Сигізмундом I розглядалася згадана справа між королевою Боною і панею Михайловою Семашківною, в ході якої уповноважений королеви Бони князь Уханський заявив, що королева купила у доньок Яна Сигнатора Галжбети і Ганни луцьке вйтівство зі всіма маєтностями²⁹. Коли це сталося – не вказувалося, тому умовно приймаємо цей рік, як час переходу вйтівства до королеви Бони. 9 жовтня 1536 р. про купівлю луцького вйтівства

²¹ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 14, л. 232–232 об.; Опубл.: LM. Knyga Nr. 14. Vilnius, 2008. S. 262.

²² Lietuvos Metrika (1522–1530). 4-oji Teismų bylų knyga. Vilnius, 1997. S. 411–412.

²³ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 14, л. 232–232 об.; Опубл.: LM. Knyga Nr. 14. S. 262.

²⁴ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 14, л. 273; Опубл.: LM. Knyga Nr. 14. S. 299.

²⁵ Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków. Lwów, 1890. T. III. S. 325.

²⁶ *Kamieński A.* Kariera rodu Siemaszków w XV–XVII wieku. S. 184; АЮЗР. Ч. 5. Т. I. С. 53; Центральний державний історичний архів України у Києві (далі – ЦДІА України у Києві), ф. 26 : Луцький земський суд, оп. 1, спр. 8, арк. 445 зв.–447 зв.

²⁷ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 17, л. 434–435; Опубл.: LM. Knyga Nr. 17 (1530–1536). Vilnius, 2015. S. 333.

²⁸ Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków. T. III. S. 453.

²⁹ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 19, л. 280–284 об.; Опубл.: LM. Knyga Nr. 19. S. 219–223; Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków. Lwów, 1890. T. IV. S. 52–53, 66–67. 8 липня 1636 р. Галжбета і Ганна обміняли з князем Ф. Сангушком с. Ставрово на с. Окнини з доплатою 100 кіп грошів литовських (Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków. T. IV. S. 43).

королевою Боною повідомляв Сигізмунд I³⁰. Як вона ним розпоряджалася, джерела мовчать. Але з подачі королеви 21 лютого 1540 р. *Ян Грабинський* фігурує як луцький вїйт³¹. На жаль, брак джерел не дає змоги з'ясувати, на яких умовах Ян Грабинський займав цей уряд, позаяк він же згадується як лентвїйт у 1538³², 1539³³ та 1541 рр.³⁴

29 вересня 1544 р. королева Бона поступилася доходами з луцького вїйтівства на користь луцького старости князя *Андрія Михайловича Сангушка*, взамін отриманих від нього маєтків Бруховичі, Козлиничі і частину Головб. З документа видно, що йшлося власне про доходи, а не вїйтівські судово-врядові функції. Старості передавалося “войтовство луцкое зо всіми доходы, к войтовству прислухаючими, то ест три дома войтовских, две лазни, померное з меду пресного и збожа, ятка, а к тому плат з лазен мещанских, которые в домех своих мещане мают, а вино горелое, а коляда и великоноцное, вины малыи и великии, а домъ где Кграбинский мешкал, которыи доходы староста луцкий теперешний и потом будучий мают на себе брати, с которых доходов в каждый год шло нам плату сто и тридцат копь грошей. Нижли князь староста луцкий и потомки его не мают лантвойта обирати и встановляти, леч бурмистрове и радцы и все посполство мают себе лантвойта обирати и кого они оберут, того ему приняти и нам дати знати, тогда з волею нашою оног лантвойта им мети, а князь староста не мает мещан правом замковым судити, але лантвойт з бурмистры и рядцы мают мещан судити правом их малбарским”³⁵. Тож, судово-управлінські функції королева залишила за лентвїйтом, якого й сама затверджувала, а отже, він цілком від неї залежав.

Такий стан речей тривав до 23 січня 1548 р., коли королева Бона продала вїйтівство *Івану Яцковичу Борзобогатому Красенському* за 600 кіп грошів литовських. Король схвалив цей продаж, дозволивши новому вїйтові та його нащадкам вільно розпоряджатися вїйтівством – міняти, заставляти, орендувати, продавати³⁶. Водночас із урядом вїйта, у 1558–1562 рр. Іван Яцкович Борзобогатий був ключником, городничим і мостівничим луцьким³⁷, що дозволило йому зосередити у своїх руках ключові уряди міста. В цій урядницькій

³⁰ Центральний державний історичний архів України у Львові, ф. 129, оп. 1, спр. 5.

³¹ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 39, л. 473.

³² *Малиновский И.* Сборник материалов, относящихся к истории панов-рады Великого княжества Литовского / Иоаннький Малиновский. Томск, 1901. С. 487; *Білоус Н.* Луцькі лентвїйти XVI–XVII ст. ... С. 105.

³³ Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków. T. IV. S. 226.

³⁴ РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 22, л. 67 об.; Опубл.: LM. Vilnius, 2010. Knyga Nr. 22. S. 63.

³⁵ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (далі – AGAD). Zbiór dokumentów pergaminowych. Sygn. 4805; Опубл.: Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków. T. IV. S. 401–402; АЮЗР. Ч. 5. Т. I. С. 45–46.

³⁶ АЮЗР. Ч. 5. Т. I. С. 52–56.

³⁷ *Urządnicy wołyńscy XIV–XVIII wieku. Spisy / opracował Marian Wolski.* Kórnik, 2007. S. 70–71, 77, 81.

ієрархії вїтївство перебувало на останньому місці, що засвідчили такі слова самого І. Борзобогатого, висловлені у жовтні 1561 р.: “Я Иван Яцкович Борзобогатый Красенский ключник, городничий, мостовничий и войт луцкий”³⁸. У серпні 1562 р. І. Борзобогатий Красенский великокнязівським привілеєм був номінований на єпископство Володимирське і Берестейське³⁹, мастковою частиною якого розпоряджався до 1565 р.⁴⁰ З 1562 р. він також орендував у великого князя митну комору в Луцьку⁴¹.

На посаді вїта І. Я. Борзобогатий Красенский поводив себе владно, неодноразово зловживаючи владою, свідченням чого були скарги не лише міщан, але й замкових урядників. Так, у 1560 р. вїт, разом із сином Василем та помічниками, здійснив наїзд на помешкання замкового писаря Романа Перевеського, яке було в луцькому окольному замку. Там вони побили воротного замку Юрія Хармуза й кинули його до міської в’язниці, а своєму сину вїт наказав відрубати бідоласі обидві руки. Під час нападу в писаря відібрали “реистра записные, книги судовые и иные листы и sprawy”⁴².

Ставши владикою, Иван Яцкович Борзобогатий Красенський залишався вїтом радше формально, перекававши ці функції на лентвїтїв. У січні 1564 р. писар митної комори Давид Маркович скаржився на лентвїта Василя Костю “который ест на местцу войтовском от пана Ивана Яцковича Борзобогатого”⁴³. Розгляд судової справи між міщанином Парфеном Васильовичем та євреєм Шмарком 11 вересня 1564 р. вїт проводив сам у власному домі, але наполягав, що суд повинен відбуватися за нормами магдебурзького права⁴⁴. У травні 1565 р. вїт-владика позичив у маршалка і королівського писаря Яна Шимковича 1313 червоних золотих, та зміцнив угоду заручним листом, згідно з яким, у разі невчасного повернення грошей передбачалося, крім штрафних санкцій, ув’язати позичкодавця у луцьке вїтївство⁴⁵.

За розпорядженням Сигізмунда II Августа, господарський дворянин Василь Мацкович 25 листопада 1565 р. спробував за грошовий борг І. Борзобогатого

³⁸ ЦДІА України у Києві, ф. 25 : Луцький гродський суд, оп. 1, спр. 3, арк. 214 зв.; Опубл.: Луцька замкова книга. 1560–1561 рр. / підг. до вид. В. М. Мойсієнко, В. В. Поліщук. Луцьк, 2013. С. 437.

³⁹ Метрика Вялікага княства Літоўскага. Кніга 44 : 1559–1566 / падріхтаваў А. І. Груша. Мінск, 2001. С. 78–79. Про перепітї, пов’язані зі спробою І. Я. Борзобогатого-Красенського утвердитися на Володимиро-Берестейській єпископї див.: *Левіцкі Д.* Извлечения из документов, относящихся ко времени епископов Владимиро-Вольнских Иоанна Борзобогатого и Феодосия Лозовского (1563–1565) // Вольнские епархиальные ведомости. 1872. № 6. Часть неофициальная. С. 195–204; № 7. Часть неофициальная. С. 232–242.

⁴⁰ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 7, арк. 299.

⁴¹ Там само. Спр. 4, арк. 78.

⁴² Там само. Спр. 13, арк. 134 зв.–135. Див. також: РГАДА, ф. 389, оп. 1, д. 254, л. 90 об.–91. Опубл.: Lietuvos Metrika (1559–1563). 40-oji Teismų bylų knyga. Vilnius, 2015. S. 78.

⁴³ Там само. Спр. 6, арк. 11 зв.

⁴⁴ Там само. Арк. 198 зв., 207.

⁴⁵ Lietuvos Metrika (1562–1566): 47-oji Teismų bylų knyga. Vilnius, 2011. S. 115–121.

(сума якого не вказана) увести у луцьке вйтівство *Михайла Малинського*. Сам Іван Яцкович і його син Василь проігнорували В. Мацковича, який змушений був вручити великокнязівський лист старшому бурмистру Василю Щетинці. Останній пообіцяв зібрати райців, ознайомити їх з великокнязівською волею і виконати її. В. Мацкович, заставши у вйтівському дворі слуг І. Борзобогатого, поінформував їх про розпорядження монарха, вимагаючи, аби за два тижні І. Борзобогатий звільнив вйтівський двір⁴⁶. Реального ув'язання, мабуть, не відбулося, адже 28 січня 1566 р. В. Мацкович повторив цю процедуру перед райцями. Однак по полудню того ж дня до Луцька приїхав любачівський каштелян *Миколай Лисаковський*, який пред'явив свої претензії на вйтівство через борг перед ним І. Борзобогатого (“бо-м ся я наперед в тутошнее войтовство на господаря, его милости увязаль”), заборонивши райцям дозволяти введення у вйтівство М. Малинського. Райця Стецко Ленкович заявив, що райці більше схиляються до М. Лисаковського, від імені якого в місті до того часу був лентвійтом Щасний Кресимовський. Тоді В. Мацкович запитав міщан, кого вони воліли б мати за вйта, на що ті відповіли: “хто будет дужший, того мы будемъ послушни”⁴⁷. Того ж дня М. Лисаковський у гроді заявив, що борг панів Борзобогатих перед радомським каштеляном Габріелем Тарлом передоручений для отримання великому князю Сигізмунду II Августу. Останній, маючи заборгованість перед М. Лисаковським, доручив королівському дворянину Дахну Федоровичу ув'язати М. Лисаковського у луцьке вйтівство, тому запротестував проти спроби М. Малинського ув'язати у вйтівство королівського дворянина *Василя Корнофеля*, на підставі великокнязівського листа, в якому наказувалося не ув'язувати у вйтівство нікого до повернення королю боргу. Став у гроді і лентвійт Щасний Кресимовський, поставлений М. Лисаковським, і заявив “Еще от того часу, яко ся дворанин гсдрський пан Дахно Федорович у войтовство луцкое на короля его мл увязаль, он уряд войтовский с порученя пана своего, его млсти пана любачевского, до сихъ часов заведаль и справовати злецьль, и поручил, абы тот врьд войтовский, яко перед тымъ, такъ и тепер, с порученя его млсти заведаль, редил и справоваль”⁴⁸.

І все ж у якийсь спосіб М. Малинський став вйтом, бо 5 березня 1566 р. до гроду прийшов його ставленник лентвійт Станіслав Романовський і скаржився на бурмистра, райців і луцьких міщан, які, незважаючи на кілька королівських листів, де наказувалося міщанам визнати владу М. Малинського і його як лентвійта, робити цього не хотіли. С. Романовський із замковим віжем Станіславом Мілеєвським ходив з'ясовувати до райців, чому вони не визнають М. Малинського, на що міщани йому відповіли: “мы теперечы не толко пана

⁴⁶ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 7, арк. 392 зв.–394 зв.; Опубл.: АЮЗР. К., 1911. Ч. 8. Т. VI. С. 162–168.

⁴⁷ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 24 зв.; АЮЗР. Ч. 8. Т. VI. С. 169.

⁴⁸ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 25 зв.; АЮЗР. Ч. 8. Т. VI. С. 170–171.

твого, пана Михаїла Єловича Малинського, або тебе служебника его, але и самого гедра короля его млсти кроме бурмистров своих слухати и жадного послушенства чинити не хочем”⁴⁹.

24 березня 1566 р. королівський дворянин В. Мацкович ув’язав М. Малинського в “домъ больший его, где лентвойтъ Кресимовский мешкаль в мeste Луцкомъ, ку тому ж войтовству приналежащий”, а вже вийт передав його лентвійту С. Романовському з правом врядувати і судити. Судові книги попередній лентвійт Щ. Кресимовський віддав В. Мацковичу, а той, своєю чергою, передав новому лентвійту⁵⁰. Не маючи змоги нічого вдіяти, у відповідь Борзобогаті вдалися до насильства. В ніч на 29 березня 1566 р. Василь Іванович і Степан Олехнович Борзобогаті зі слугами напали на вйтівський дім, де мешкав лентвійт С. Романовський – побили слуг, та вбили кількох з них, пограбували речі, забравши 13 мішків з податковими грішми, які мали бути передані великокнязівським бірчим* (це були гроші з поголовного податку і сребщини), та забрали багато зброї⁵¹. 30 березня 1566 р. луцький гродський суд через неявку Івана Яцковича Борзобогатого, його сина і племінників, присудив за вчинені вбивства і розбої штраф у сумі 1122 копи і 32 гроші литовські⁵². На цьому інтрига не закінчилася, бо 1 травня 1566 р. королівський дворянин Дахно Федорович вручив М. Малинському великокнязівського листа з вимогою передати вйтівство М. Лисаковському, а самому з’явитися до великого князя для пояснень стосовно силового відібрання вйтівства від М. Лисаковського. М. Малинський виконав це розпорядження, а М. Лисаковський поставив свого служебника Станіслава Стапковського лентвійтом. Щоправда, М. Малинський не уступив вйтівського дому, продовжуючи там мешкати зі слугами⁵³.

Тим часом, десь у другій половині 1566 р. між І. Я. Борзобогатим і М. Малинським дійшло до порозуміння – вони уклали угоду, за якою І. Я. Борзобогатий із синами Василем і Петром за 4 000 золотих уступили вйтівство у держання М. Малинському до Різдва 1572 р., з тим, що на означений термін Борзобогаті повинні викупити вйтівство. У випадку невчасного викуплення М. Малинський і його нащадки можуть, як сказано в угоді, “войтовство наше луцкое отъ року до року держати, а без року не маем у его милости самого и потомковъ его милости окуповати, не отъдавши на рокъ тое сумы пнзей, в тое войтовство и вьси пожитки, доходы и присуды и ни во што вступовати и переказы чинити”⁵⁴. У випадку порушення домовленості

⁴⁹ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 60 зв.; АЮЗР. Ч. 8. Т. VI. С. 172–173.

⁵⁰ Там само. Арк. 72–72 зв.; АЮЗР. Ч. 8. Т. VI. С. 173–175.

* Бірчий – збирач податків.

⁵¹ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 76 зв.–77 зв.; АЮЗР. Ч. 8. Т. VI. С. 175–178.

⁵² ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 118–121 зв.; АЮЗР. Ч. 8. Т. VI. С. 179–185.

⁵³ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 123 зв.–124 зв.; АЮЗР. Ч. 8. Т. VI. С. 185–186.

⁵⁴ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 36, арк. 430.

передбачалася зарука у 4 000 золотих: 2 000 – королю і 2 000 – М. Малинському, а також т. зв. шкоди і накладу “на слово без доводу” і право за таку ж суму заставляти вйтівство. Михайло Малинський фігурує луцьким вйтом щонайменше до 25 серпня 1572 р.⁵⁵ Борзобогаті вчасно гроші не віддали не лише у 1572 р., бо на Різдво 1577 р. до луцького городу прийшли Богдана Гнівошівна Малинська з синами Матвієм, Остафієм і Василем, щоб отримати від Борзобогатих 1 600 кіп грошів литовських та віддати вйтівство, однак безрезультатно⁵⁶. Вйтівство і надалі залишалося в руках Малинських: *Івана* (25.12.1572 р.), *Костянтина* (07.07.– 02.09.1573 р.)⁵⁷, *Остафія* (04.09.1574– 25.09.1575 рр., 14.09.–21.09.1577 р., 07.–23.12.1578 р., 21.12.1581 р.)⁵⁸, *Матвія* (18.02.–19.06.1576 р., 21.05.–03.08.1577 р., 12.05.1578 р., 02.09.1581 р.)⁵⁹.

Утім, тримання Малинськими вйтівства не обійшлося без боротьби за нього з іншими несподіваними претендентами. Так, 5 листопада 1570 р. возний Семен Підгаєцький свідчив, що 3 листопада Михайло Єло-Малинський добровільно уступив королівському коморнику *Яну Добецькому* вйтівство і вйтівський дім та передав ключі від вйтівських комор, у які новий вйт склав свої та королівські речі. Далі Я. Добецький у королівських справах поїхав з Луцька, припоручивши вйтівство приятелю *Бальцеру Вілкошевському*. Наступної ночі сини М. Малинського Матвій, Костянтин та Іван з кількома десятками слуг захопили вйтівський будинок, заявивши, що не боронять Б. Вілкошевському і далі мешкати в ньому, але не дозволяли Я. Добецькому ув’язання у вйтівство⁶⁰. Того ж дня Малинські прийшли до городу і заявили, що їхній батько тримав вйтівство у заставі від короля, який, маючи перед ними борг, передав вйтівство їм у заставу. Крім того, вони повідомили, що не бачили королівського документа з вимогою передати вйтівство Я. Добецькому. 11 листопада Костянтин Малинський у гроді питав возного С. Підгаєцького чи в його присутності Я. Добецький читав королівського листа перед міською радою? На це возний відповів, що “при мене нияких листов гедрских вряду местскому, бурмистромъ луцкимъ не давал, толко

⁵⁵ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 45; спр. 10, арк. 284; спр. 11, арк. 106, 125 зв.–126, 456; спр. 13, арк. 411 зв. Окрім зафіксованих у праці Н. Білоус (див.: *Білоус Н.* Луцькі лентвійти... – С. 106), лентвійтом при М. Малинському згадується Ярош Суєтич, який був на цьому уряді до 2 вересня 1581 р., коли вйт передав лентвійтівство Якубу Клімашевському. У 1569–1570 рр. М. Малинський віддав вйтівські доходи радивилівському єврею Юзефові Якубовичу (ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 25, арк. 49 зв.; ф. 28, оп. 1, спр. 9, арк. 92 зв.–93).

⁵⁶ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 834 зв.

⁵⁷ Там само. Спр. 14, арк. 254 зв., 327.

⁵⁸ Там само. Спр. 459, арк. 302, 309, 373 зв., 418 зв.; спр. 15, арк. 79, 184, 419 зв.–420; спр. 17, арк. 647 зв., 662–662 зв.; спр. 18, арк. 562, 910; спр. 25, арк. 438 зв.–439. У квітні-жовтні 1574 р. лентвійтом при О. Малинському згадується Войтех Туровський (Там само. Спр. 459, арк. 68, 139, 322, 362).

⁵⁹ Там само. Спр. 13, арк. 657 зв.–659; спр. 16, арк. 42, 219 зв.; спр. 17, арк. 349 зв., 434 зв., 526; спр. 18, арк. 337; спр. 25, арк. 49 зв.

⁶⁰ Там само. Спр. 12, арк. 570 зв.–571.

о ввезаню сам мене поведил⁶¹. З подальшого перебігу подій можна зробити висновок, що Малинські якось порозумілися з Я. Добецьким чи королем, позаяк вийтівство залишилося у їхніх руках.

У вересні 1576 р. бурмистр і райці від себе і від всього поспільства Луцька скаржилися на всіх Малинських, які почергово змінювали один одного на посаді вїта і однаково зловживали владою, особливо під час ярмарків, що призвело до небажання купців з інших міст приїжджати до Луцька, а місцеві купці не могли їхати до інших міст, побоюючись аналогічних дій стосовно них⁶².

У серпні 1577 р. возний Ігнат Покащовський приніс вїту Матвію Малинському і його братам Івану, Остафію, Василю, Оксентію та їхній матері Богдані Гнівошевні королівський лист з наказом заплатити борг підляському стольнику *Станіславу Граєвському*, який “мають на войтовстве луцькомъ”, або ввести його у вийтівство. На це Матвій Малинський відповів, що “все маетности пна Кграевского с тое не станеть абы намъ мель тую суму пнзей за войтовство луцкое отдати, бо панъ Кграевський и самъ не ведаеть якъ великую суму пнзей на томъ войтовстве маемъ”⁶³. 11 грудня 1579 р. возний Григорій Вербський вручив позов Василю Борзобогатому Красенському від підляського стольника Станіслава Граєвського за невиконання зобов’язання надати йому луцьке вийтівство – “о невыполнене листу запису его, который на себе пну Кграевскому дал под добрым цнотливым словом, иж мел пну Кграевскому войтовство луцкое поступити”⁶⁴.

Надужиття Малинських щодо міщан спричинило втручання короля, який листом від 15 листопада 1576 р. вимагав від них не чинити образ міщанам⁶⁵. Скаржилися на Малинських за грабунки і розбої також піддані шляхти, приїжджі купці, а звернення воєводи брацлавського і кременецького старости князя Януша

⁶¹ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 12, арк. 572, 577.

⁶² Там само. Спр. 16, арк. 303–304.

⁶³ Там само. Спр. 17, арк. 526–526 зв. С. Граєвський досить інтенсивно займався підприємництвом. У квітні 1564 р. він нагадував Івану Олехновичу Борзобогатому і його братам про обов’язок доставити йому до р. Буг 130 лаштів попелу. У березні 1569 р. володимирські міщани скаржилися на С. Граєвського за порушення угоди на транспортування попелу з Устилуга до м. Стенжиці. У квітні того ж року він мав вивезти до Гданська для берестейського купця Тобіаша Богдановича попід, клепки і ванчос. У січні 1570 р. С. Граєвський скаржився на володимирського єврея Ізраїля Абрамовича за невиконання угоди про виготовлення 50 лаштів попелу для відправки його до Гданська, а в червні того ж року відправив до р. Буг кілька десятків возів з поташем. У квітні того ж року С. Граєвський як служебник Дмитра Єловицького переганяв худобу на продаж до Варшави. У січні 1576 р. він же скаржився на Олександра Семашка за невиконання зобов’язання доставити попід на берег р. Буг. А в березні 1580 р. віддав гданському купцеві Германові Гаку через його слугу Миколая Єроніса 8 500 золотих боргу (Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 6, арк. 56 зв.; спр. 12, арк. 30, 308 зв.–309; ф. 28, оп. 1, спр. 4, арк. 45 зв.–46 зв., 67 зв.–69 зв.; спр. 5, арк. 177 зв.–178; спр. 16, арк. 82, 121; спр. 21, арк. 354 зв.–355).

⁶⁴ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 20, арк. 509 зв.

⁶⁵ Там само. Спр. 16, арк. 492 зв.–493.

Миколаєвича Збарзького на захист свого підданого було просто проігнороване вйтом Остафієм Малинським⁶⁶. Не уникали Малинські підприємницької діяльності. У лютому 1576 р. холмська підкоморина Феодора Дзялинська скаржилася на вйта М. Малинського за невиконання ним свого зобов'язання доставити в Устилуг 15 лаштів попелу для відправки до Гданська⁶⁷.

20 грудня 1578 р. Матвій Малинський з братами заставили луцьке вйтівство своєму дядькові по матері кременецькому земському судді *Антонію Гнівошевичу Єловицькому* за 1 600 кіп грошів литовських “зо всіми платы, доходы, пожитки и присудом”, а на Різдво 25 грудня того ж року *Василь Борзобогатий Красенський* замість Малинських віддав гроші А. Єловицькому і викупив вйтівство⁶⁸. Ще попередньо 1577 р. В. Красенський представив королю Стефану Баторію лист свого батька луцького і острозького владика Йони Борзобогатого Красенського від 30 травня 1569 р., підтверджений Сигізмундом II Августом, в якому владика зазначав, що в результаті поділу мастків між його батьком і племінниками Іваном, Стефаном, Ілляшем і Семеном Олехновичами батькові дісталася луцьке вйтівство з усіма прибутками, доходами і двірцем у Красному і що, “маючы [...] вжо опатрене и хлебъ волный духовный до живота своего з ласки его королевское милости владыцтво Луцкое”, він дарує вйтівство синам *Василеві та Петрові*, але оговорює, що на цей час вйтівство перебуває в заставі у Малинських⁶⁹. І ось тепер 29 грудня 1578 р. В. Красенський продав за 12 000 кіп грошів литовських (30 000 золотих) вйтівство своєму швагрові (одруженому з його сестрою Ганною Іванівною Борзобоготянкою Красенською) луцькому старості *Олександрові Жоравницькому*, “то есть меновите пляц пустый в рынку, на которомъ ничего нет, толко троха муру в земъле может быти, с половицу склепу, а на верху ничего нет. Другий пляц пустый, где две лазъни стояли – одна музская, а другая жоноцкая и домъ лантъвойтовъский подле тыхъ же лазень былъ. А третій великий плаць, который лежитъ в рынку одънимъ бокомъ ку дому попа Дмитровского, а другимъ бокомъ к улицы Жидовской, што зъ рынъку идетъ, а тыломъ ку дому кравца луцкого Соловя и с тыми двема зрубы, што на томъ пляцу есть. К тому с присуды, пожитки и належностями и зо всимъ на все такъ, якося оное войтовство само въ себе во всей справе, владности, порядъку и пожиткохъ своихъ водъле лисьтовъ и пъривилевъ его кр. мл. здавна маеть”⁷⁰.

⁶⁶ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 611, 647 зв.; спр. 459, арк. 335.

⁶⁷ Там само. Спр. 16, арк. 42.

⁶⁸ Там само. Спр. 18, арк. 882–883, 913–914. 12 травня М. Малинський ще названий вйтом, а вже 20 травня – бувшим вйтом (Там само. Арк. 337, 241).

⁶⁹ РГАДА, ф. 389, оп. 1, кн. 193, л. 78 об.–79, 104–105 об. Незважаючи на запевнення Івана Яцковича про матеріальний достаток, владика-вйт не уникав підприємницької діяльності. Так, у травні 1572 р. він замовив 100 лаштів попелу, приготувавши для цього 400 возів (ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 13, арк. 291–291 зв.).

⁷⁰ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 919 зв.; ф. 26, оп. 1, спр. 3, арк. 449 зв.; ф. 28, оп. 1, спр. 12, арк. 3–4 зв.; Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені

Піврічне перебування Олександра Жоравницького на посаді діничного вйта слабо відображене у джерелах. Точно знаємо лише те, що він залишив по собі значні борги, за які позивалися не лише чужі люди, а й рідний брат Ян⁷¹. 17 липня 1579 р., від'їжджаючи на військову виправу до Литви, О. Жоравницький облятував у луцькому гроді запис про передачу, у випадку його смерті, вйтівства своїй дружині *Ганні Красенській* “до живота ее [...] а дети мои в том держанью и вживаню ее менованого войтовства луцкого жадного перенагабаня, шкоды, переказы и никоторое трудности чинити и задавати не маюг”⁷². Але по смерті О. Жоравницького у жовтні 1580 р. вйтівський уряд разом із боргами успадкував його син *Василь Жоравницький*, якого згадано 13 січня 1581 р. при розгляді суперечки про залучення костельних підданих до підводної повинності, плати грошей від шинкування і ремесел та підсудності вйту⁷³.

Впродовж вересня-грудня 1581 р. свої претензії на вйтівство заявив Матвій Малинський. У вересні його мати Богдана Гнівошівна призначила лентвійтом Якуба Клімашевського, який відразу почав збирати мита і штрафи, що викликало протест райців, які заявили, що від'їжджаючи, *Марко Жоравницький* залишив лентвійтом Яроша Суєтича і що вони новопризначеного лентвійта не визнають. Отже, у цей час вйтом був М. Жоравницький. Свої дії Богдана Гнівошівна пояснила розпорядженням свого сина Матвія⁷⁴. Така плутанина призвела до того, що в грудні райці заявили: “мы, дей, тепер, яко блудные овцы без пастуха, не ведаем хто у нас тепер войтом”⁷⁵. Тоді ж у грудні, при з'ясуванні обставин виникнення цієї ситуації, Богдана Гнівошівна заявила, що не знає, хто поставив лентвійтом Я. Клімашевського, а міщани доповіли, що тепер до них дійшла чутка, неначе вйтом є *Остафій Малинський*, а “што пак далее будет не ведаем”⁷⁶. Дійсно, 21 грудня 1581 р. Матвій Малинський засвідчив у гроді, що передав вйтівство братові Остафієві за суму боргу у 800 кіп грошів литовських⁷⁷. Документи дають змогу припустити, що Матвій Малинський за допомогою луцького золотаря Блашка, підробивши печатку Марка Жоравницького, спробував захопити вйтівство за неіснуючий його борг⁷⁸.

З документа за 7 січня 1582 р. довідуємося, що на той час вйтівство перебувало у *Матвія Малинського* на правах оренди чи застави від Василя

В. І. Вернадського, ф. 60, спр. 55, арк. 62 зв.–63. У документі за 13 березня 1586 р. згадано, що в роки вйтівства В. Красенського лентвійтом був Ян Чаїнський (ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 197).

⁷¹ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 14 зв.

⁷² Там само. Спр. 20, арк. 97 зв.

⁷³ Там само. Спр. 22, арк. 505–505 зв.; спр. 23, арк. 2.

⁷⁴ Там само. Спр. 25, арк. 48–50 зв., 88–88 зв., 90.

⁷⁵ Там само. Арк. 448 зв.–449.

⁷⁶ Там само. Арк. 449 зв.

⁷⁷ Там само. Арк. 438 зв.–439.

⁷⁸ Там само. Арк. 448–451 зв.; Опубл.: Українське повсякдення ранньомордерної доби : зб. док. К., 2014. Вип. 1 : Волинь XVI ст. С. 339–341.

Олександровича Жоравницького. Про це у гроді оповідав Остафій Малинський, оскаржуючи Марка Жоравницького за те, що той впродовж двох днів “по месту з немалым гуфом людей, тыхъ, которые ему того помагаючи, заровно бурду водять и бунтъ строятъ, не помнечи на застановенъе и листи, которое учиниль з братом моимъ [...] з стороны войтовъства луцького, ижъ ани сам, ани хто, такъ братъ, яко и повинные, обчие в держанью переказы чинити не мели”⁷⁹.

А вже 20 квітня 1582 р. вйтом у Луцьку фігурує *Василь Борзобогатий Красенський*. Про це довідуємося зі скарги луцького підкоморія Миколая Харлинського на Яна Чаїнського, “который на тот час лантвойтомъ у месте Луцкомъ” від вйта Василя Красенського⁸⁰. Як лентвійта Я. Чаїнського згадано й раніше – 12 березня 1582 р.⁸¹, отже, і вйтом у цей час мав би бути В. Красенський. Та вже від 14 червня 1582 р. і до 30 січня 1583 р. вйтом у джерелах фігурує *Василь Жоравницький*⁸². Його лентвійтом у липні 1582 р. теж згадано Яна Чаїнського⁸³. У привілеї Стефана Баторія від 24 лютого 1583 р. для луцького біскупа Вікторіана Вербицького міститься звернення до міських властей і до двох вйтів одночасно: “шляхетным Василеви а Маркови Жоравницким вйтом луцким”⁸⁴. Натомість уже 3 березня цього року вйтом був *Миколай Гидзинський (Гединський)*⁸⁵, про якого в документі від 24 червня 1584 р. згадано, що вйтівство в нього перебуває у трирічній оренді від Василя Жоравницького з оплатою 900 золотих на рік⁸⁶. У королівському листі від 3 травня 1583 р. М. Гидзинського названо вйтом, а Я. Чаїнського – лентвійтом⁸⁷. Вйтівський статус М. Гидзинського засвідчений 22 листопада 1583 р.⁸⁸ та 24 червня 1584 р.⁸⁹

Невідомо, як довго М. Гидзинський залишався на вйтівському уряді, але з 11 вересня 1584 р. і до 2 січня 1585 р. у джерелах вйтом виступає *Марко Жоравницький*⁹⁰. 2 січня 1585 р. він за 8 000 золотих заставив вйтівство своєму дядькові *Яну Марковичу Жоравницькому*⁹¹, на якого райці і поспільство уже у

⁷⁹ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 26, арк. 11.

⁸⁰ Там само. Арк. 335 зв.

⁸¹ Там само. Спр. 28, арк. 80 зв.

⁸² Там само. Спр. 26, арк. 575, 639 зв. Тут його чомусь названо вйтом “на тот час” (Там само, спр. 460, арк. 144).

⁸³ Там само. Спр. 26, арк. 639.

⁸⁴ Там само. Спр. 29, арк. 77.

⁸⁵ Там само. Спр. 460, арк. 275 зв. У цьому ж документі його намісником названо Яна Чаїнського.

⁸⁶ Там само. Спр. 31, арк. 466–466 зв.

⁸⁷ Там само. Спр. 29, арк. 182.

⁸⁸ Там само. Спр. 30, арк. 586 зв.

⁸⁹ Там само. Спр. 31, арк. 466–467.

⁹⁰ Там само. Арк. 878 зв., 886-а зв., 1133 зв.

⁹¹ Там само. Спр. 34, арк. 80 зв.–81. У квітні 1585 р. Ян Жоравницький заявив, що вйтівство “за певным правом от Марка Жоравницкого держу от немалого часу” (Там само. Спр. 34, арк. 291).

вересні скаржилися за утиски та порушення міських привілеїв⁹². Джерела фіксують його урядових слуг Оверка Семеновича⁹³ і Кіндрата Хорошка⁹⁴, а в держанні він мав с. Губин⁹⁵. Варто вказати на те, що в тому ж році Я. Жоравницький позичив 200 золотих у Яна Малинського та 500 – у Януша Угриновського⁹⁶.

11 жовтня 1586 р. возний Стефан Княгиненський, через заборгованість Марка Жоравницького в сумі 7 307 кіп і 49 грошів литовських, за допомогою посполитого рушення повіту ввів у держання луцького вйтівства *Адама Прусиновського*⁹⁷. Під час його введення з'ясувалася цікава деталь – орендарем “пожитков войтовских” був єврей *Шая*. Отже, М. Жоравницький прибуткову частину вйтівства дав на відкуп Шаї, а судову – лентвійту Богушу Ванковичу.

Водночас свої претензії стосовно вйтівства заявили гданські купці Герман Гак та Ганус Воншот. Ще у березні 1580 р. Василь Красенський під запис позичив у Г. Воншота 4 400 золотих, а луцький староста О. Жоравницький, який доводився йому швагром, поручився за вчасне повернення боргу, в іншому разі – борг сплатять він чи його нащадки⁹⁸. Того ж дня ще одним записом В. Красенський позичив у Г. Воншота 8 500 золотих і знову гарантом виступив луцький староста⁹⁹. У 1580 р. помер О. Жоравницький, а 1584 р., не віддавши боргу, помер В. Красенський. У грудні 1585 р. Г. Воншот скаржився на М. Жоравницького і його сестру Олександру (дружину Олександра Загоровського) за неповернення боргу батька. Викликана до суду сторона заявила, що та справа належала не до гродського, а до земського суду, але луцький староста Олександр Пронський став на бік Г. Воншота. Тоді М. Жоравницький апелював до короля, однак і король спрямував справу до луцького гроду на лютневі рочки 1586 р.¹⁰⁰

⁹² ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 1021 зв. У тестаменті, укладеному 12 березня 1589 р., Ян Жоравницький “яко человекъ в лета подошлый” заповів поховати себе в своєму маєтку Теслугові при церкві св. Михайла “водълугъ закону греческого”. Він зазначав, що збирався продати вйтівство луцькому старості Олександрові Пронському і що вже підготував продажний лист, але до реальної трансакції не дійшло (Там само. Спр. 41, арк. 122 зв.–127 зв.).

⁹³ Там само. Спр. 34, арк. 164 зв.–165.

⁹⁴ Там само. Спр. 35, арк. 153.

⁹⁵ Там само. Спр. 34, арк. 297.

⁹⁶ Там само. Арк. 385–385 зв., 511–511 зв.

⁹⁷ Там само. Спр. 35, арк. 1048 зв.–1049. Намісником/лентвійтом при А. Прусиновському був Ян Чаїнський (27 листопада 1586 р.) та Юзеф Боришовський (29 листопада 1586 р.) (Там само. Арк. 1150 зв., 1152).

⁹⁸ Там само. Спр. 21, арк. 358 зв.–359 зв.; спр. 28, арк. 1013–1013 зв. 6 липня 1580 р. Г. Гак свідчив про невиконання В. Красенським договору з Г. Воншотом стосовно доставки 150 лаштів поташу з Корця до р. Буг (Там само. Спр. 22, арк. 18 зв.–19).

⁹⁹ Там само. Арк. 360–362.

¹⁰⁰ Archiwum Narodowe w Krakowie. Archiwum Dzikowskie Tarnowskich. Sygn. 135, k. 471–472.

19 лютого 1586 р. Г. Воншот разом із возним Матисом Славогурським ходили до луцького єврея Іллі Гошковича і питали, чи мав борг перед ним О. Жоравницький. З'ясувалося, що борг був, а сини покійного Василь, а пізніше Марко частину боргу віддали з маєтку Блудова. Згодом кількасот золотих віддав за О. Жоравницького його брат Ян, що тримав від Марка с. Блудів. Залишок боргу в кількасот золотих взяв на себе М. Жоравницький¹⁰¹. Того ж дня Г. Воншот через свого умоцваного шляхетного Федора Бруяку¹⁰² позивав до суду за згаданий борг Марка, його сестру і їхнього дядька Яна як опікуна. Ян Жоравницький заявив, що його брат Олександр під запис у 26 000 золотих заставив с. Блудів Малхеру Валбаху, і що це було ще до запису Г. Воншоту, а М. Валбах неначе відписав село саме йому¹⁰³. Останній на підтвердження цього представив випис із луцького гроду, але гродський писар Петро Мложовський поставив під сумнів справжність випису, повідомивши, що він “подозроный, который яко перед тым так и тепер николи в книгах кгородских луцкихъ не былъ и не естъ”. Спроба Яна Жоравницького затягнути процес була оцінена Г. Воншотом як штучна і така, що завдає йому збитків на 4 000 золотих¹⁰⁴. Возний Іван Покощовський 23 лютого вручив Яну Жоравницькому ще один позов¹⁰⁵. Розгляд справи 13 травня закінчився її відкладенням до роз'яснень короля, а Г. Воншот оцінив свої збитки у 14 000 золотих¹⁰⁶. 28 серпня возний Фронц Бромірський поновно дав М. Жоравницькому позов¹⁰⁷. 20 вересня возний Матис Славогурський у луцькому замку вручив М. Жоравницькому позов від Г. Воншота і Г. Гака, вимагаючи ув'язання за борг батька у с. Блудів і луцьке війтівство – чого війт на словах не боронив¹⁰⁸. Того ж дня згаданий возний ходив до М. Жоравницького відбирати гроші в сумі 6 913 кп і 20 грошів литовських, а у випадку невиконання ув'язати Г. Гака у війтівство. Не заставши війта вдома, возний перестрів його на території околиного замку і запитав, чи боронитиме він ув'язання у війтівство. Війт підтвердив, що готовий допустити ув'язання “толко жъ во всей суме водле запису небожчика отца своего увязане подамъ и поступлю”. Натомість син Германа Ганус Гак на це заявив: “во всей суме

¹⁰¹ ЦДДА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 146–146 зв.

¹⁰² Щойно у лютому 1592 р. Федір Бруяка квітнув гданських міщан за оплату йому 300 золотих “за працу и старанне мое, которемъ чинилъ о долгъ ихъ, который мели на именью Блудове и на войтовстве луцкомъ” (Там само. Спр. 41, арк. 62), хоча обіцянку це зробити гданські міщани дали ще 8 листопада 1590 р. (Там само. Спр. 38, арк. 962–964).

¹⁰³ На 1578 р. М. Валбаху заборгував гроші І. Я. Борзобогатий Красенський, і для їх стягнення, за королівським листом, скликали посполите рушення Волинського восводства (Там само. Ф. 28, оп. 1, спр. 11, арк. 105–105 зв.).

¹⁰⁴ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 150–153 зв.

¹⁰⁵ Там само. Арк. 175–175 зв.

¹⁰⁶ Там само. Арк. 465 зв.–456.

¹⁰⁷ Там само. Арк. 846–847.

¹⁰⁸ Там само. Арк. 995–995 зв. Вести Г. Гака у с. Блудів не вдалося, бо король ще листом від 26 липня 1590 р. наказував це зробити луцькому старості Олександрю Семашкові (Там само. Спр. 38, арк. 427–429 зв.).

войтовства не беремо, або вемъ того не стоить”, і просив оцінити його вартість¹⁰⁹. М. Жоравницький повідомив, що вйтівство щорічно дає прибутку 900 золотих, а Г. Гак твердив, що має відомості, що і 700 золотих не дає. Возний, “прихилившись до права посполитого,” оцінив вйтівство у 9 000 золотих і в цій сумі хотів провести ув’язання, але слуга М. Жоравницького Ян Гореховський не дозволив цього, наполягаючи на ув’язанні лише у всій сумі боргового запису О. Жоравницького. 22 вересня возний відвідав с. Блудів, але той самий слуга не дозволив “уткнути” позов у дворі, і тоді возний залишив копію позову із своїм підписом та печаткою у місцевій корчмі. Це вплинуло, і Ян Гореховський забрав позов з корчми, а возного запросив у двір на розмову з М. Жоравницьким, який, прочитавши позов, заявив, що не має відношення до села, бо його у держанні тримає Ян Жоравницький, Маркові ж належить тільки вйтівство, а в селі він гостює у дядька.

Возний Григорій Вербський 11 жовтня свідчив, що з двома шляхтичами ходив до лентвійта Богуша Ванковича. Там були гданські купці Ганус Воншот і Ганус Гак, які заявили, що до них дійшла звістка, неначе підстароста Станіслав Петровський за борг М. Жоравницького хоче ув’язати у вйтівство А. Прусиновського. Гданські міщани заявили, що борг перед ними є ранішим і рішення щодо передачі їм вйтівства прийняті луцьким гродом та королівським декретом. Усупереч цьому, підстароста схилився до передачі вйтівства А. Прусиновському¹¹⁰. З огляду на те, що сума боргу була вища за прибутковість вйтівства, то новоспеченого вйта ув’язали ще в двір М. Жоравницького в окольному замку. Він був поруч із дворами панів Рогозинських, князів Буремських і Острозьких – “В том дворе маетности жадное не было толко светлицъ две и комора з светлицы, пекарня з сенми, стайня а церковь мурованая. У светлицах столов два и печий две поливаных, оболон две шкляных паперомъ индей позаправленых у светлицы малой, а у великой ни одной не было”¹¹¹. Про все це возний повідомив міський уряд, закликавши його підпорядкуватися новому вйту та повідомити про це міщан.

Наступного дня С. Княгиненський свідчив, що Богуш Ванкович (лентвійт від Яна Жоравницького) від імені свого патрона протестував з приводу того, що А. Прусиновський не показав жодних розпоряджень короля. Протест заявили і гданські купці. 13 жовтня у луцькому гроді возний Григорій Вербський свідчив, що у справі А. Прусиновського він з двома шляхтичами ходив до луцького земського судді Федора Чаплича Шпановського, якого в присутності вйта приятель А. Прусиновського Юзеф Боришовський питав, чи на найближчих роках святомихайлівських є якась справа М. Жоравницького або його дядька луцького войського Яна Жоравницького стосовно переуступлення вйтівства гданським

¹⁰⁹ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 1004.

¹¹⁰ Там само. Арк. 1045 зв.–1046 зв.

¹¹¹ Там само. Арк. 1047 зв.–1048.

купцям Г. Воншоту і Г. Гаку. Суддя пояснив, що з пам'яті не пригадує, і звернувся до земського писаря Михайла Коритенського, який після огляду записів засвідчив відсутність такої справи. Того ж дня возний відвідав гродську канцелярію з аналогічним запитанням, і з'ясував у підписка Войни Поряднича Защитовського, що М. Жоравницький не проти уступити вйтівство, але на зазначених вище умовах. 14 жовтня возний Г. Вербський із двома шляхтичами ходили до будинку міщанина Половка, де зібралися райці, лавники і міщани. Зібрані визнали вйтівські повноваження А. Прусиновського, а “лантьвойть, который от пана Яна Жоравницкого первой былъ Богушь Ванковичъ, книги записованя справъ вшелякихъ его милости отдалъ, которые его мл. принявъши, до скрынки радецкое отдалъ”¹¹². Після цього до гроду з'явився Ян Жоравницький із скаргою на племінника, тобто М. Жоравницького, який уступив йому вйтівство, а тепер не боронив ув'язання А. Прусиновського. 15 жовтня до гродської канцелярії прийшов сам М. Жоравницький і заявив, що, не маючи маєтків (бо їх за борги батька вже розібрали) й не маючи чим платити, передає вйтівство гданським купцям і лише їх визнає державцями¹¹³. Інтрига лише поглибилася, коли тоді ж до гроду прийшов А. Прусиновський із повідомленням, що введення у вйтівство і двір в окольному замку не компенсує боргу М. Жоравницького в сумі 7 307 кіп 49 грошів литовських, а тому він претендує ще на с. Блудів¹¹⁴.

19 жовтня возний М. Славогурський із двома шляхтичами їздив до с. Підгайців, де Г. Гак з'ясовував у панів Гаврила і Левка Підгаєцьких про проведення посполитого рушення для передачі вйтівства А. Прусиновському. Г. Гак запитав, коли їм надійшов лист на посполите рушення, і отримав відповідь, що в четвер 9 жовтня увечері, а прибути до Заборовлі шляхта мала в суботу 11 жовтня. Зазвичай же на ексекуцію відводилося три-чотири тижні, а не два дні. Підгаєцькі свідчили, що фактично шляхта і не зібралася, тому логічно поставало питання, а хто вводив А. Прусиновського у вйтівство?¹¹⁵ 20 жовтня Г. Воншот і Г. Гак скаржилися на С. Княгиненського за введення ним А. Прусиновського у вйтівство¹¹⁶. 21 жовтня М. Славогурський вручив А. Прусиновському в його домі в окольному замку лист “навпоминалный” від луцького старости “о небезъпечност здороя тых [гданських] мешанъ [...] такъ теж о перешкожене и бране пожитковъ, ку войтовъству луцкомъ належачих”¹¹⁷. Тобто, староста фактично став на бік гданців. 29 листопада М. Славогурський

¹¹² ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 1051.

¹¹³ Там само. Арк. 1054–1054 зв.; спр. 36, арк. 459 зв. М. Жоравницький зазначив, що Г. Гак повинен тримати вйтівство до віддачі тих заборгованих грошей. З 13 826 кіп грошей литовських – 12 026 – на маєтку Блудові, а 1 800 – на вйтівстві (Там само. Спр. 36, арк. 481–486; спр. 56, арк. 104 зв.–106).

¹¹⁴ Там само. Спр. 35, арк. 1056–1056 зв.

¹¹⁵ Там само. Арк. 1063–1063 зв.

¹¹⁶ Там само. Спр. 36, арк. 458–461 зв.

¹¹⁷ Там само. Спр. 35, арк. 1152 зв.

свідчив, що він з двома шляхтичами ходили до будинку Федора Кравця у справі гданських міщан, де застали Юзефа Баришовського, намісника А. Прусиновського, якому заявили, “иж есть на то воля и розказане его милости пана старосты луцкого, [...] иж бы есте, пане Боришовский, пожитковъ вшеляких, ку войтовству належачихъ, не брали и перешкоды жадное в томъ войтовстве луцком тым мешаномъ гданьским не чинил и чинити не казалъ”¹¹⁸. Тоді ж М. Славогурський вручив А. Прусиновському королівський лист, в якому йому наказувалося, аби він сам чи через інших осіб “въ войтовство луцкое не вступовал” і не чинив образ гданським міщанам, на що той заявив: “я пожитковъ брати тым гданщаном не допущу, абы мя первой за ноги зволожено”¹¹⁹.

Уже 11 лютого 1587 р. гданські міщани за 9 000 золотих заставили вйтівство Катерині Фронцівні Фальчевській, дружині покійного князя Дмитра Андрійовича Козеки, а на той час дружині Вацлава Подорецького¹²⁰. Її ув’язали “в мыто горелчаное, в пляць головный войтовский и въ пляць лазебный над рекою Стыромъ и въ пляц подле брамы от Глушца, на котором ятки суть, въ воскобойню, в померное, такъ тежъ и въ инъшие пожитки, власности, провента, доходы вшелякие”¹²¹. Райці та міщани вже невдовзі скаржилися, що лентвійт Ян Шмоневський за її розпорядженням відбирає від міщан прибутки від побаришного та покоморного¹²². З документа за 3 вересня 1587 р. довідуємося, що Катерина Подорецька орендувала судові повноваження вйта Матею Суському. На запитання возного М. Славогурського, чому лентвійт Я. Шмоневський втручається у костельний присуд, той відповів: “ижъ то маю розказане от пана моего пна Матея Суского, который тые присуды войтовские арендовалъ у ее млтъ кнегине Дмитровое Козичиное паней Катарыны Фалчевьского”¹²³.

1 листопада Катерина Фальчевська разом із другим чоловіком Вацлавом Подорецьким позивала гданських міщан за “неучиненъе досыт листу запису их отъ них даного”¹²⁴. Уже 6 листопада возний М. Славогурський через лентвійта Богуша Ванковича, постатавленого подружжям, дав трибунальський позов від гданських міщан В. Подорецькому і його дружині Катерині стосовно недоплати останньою 2 800 кіп грошів литовських і 1 400 золотих¹²⁵. Через два дні до гродської канцелярії прийшли Г. Воншот і Г. Гак із повідомленням, що засідання

¹¹⁸ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 1152.

¹¹⁹ Там само. Арк. 1155. Лист короля датований 12 листопада і в ньому обґрунтовано перевагу гданських міщан перед А. Прусиновським (Там само. Спр. 36, арк. 568–570 зв.). Протистояння з гданськими купцями закінчилося 1591 р. баніцією для А. Прусиновського (Там само. Ф. 28, оп. 1, спр. 34, арк. 345–346).

¹²⁰ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 37, арк. 28–33 зв., 96–96 зв.; спр. 38, арк. 245 зв.

¹²¹ Там само. Спр. 37, арк. 96 зв.

¹²² Там само. Арк. 844–844 зв.

¹²³ Там само. Арк. 810 зв.

¹²⁴ Там само. Спр. 38, арк. 937 зв.

¹²⁵ Там само. Арк. 958–959.

суду за скаргою подружжя Подорецьких призначене на час, коли вони не зможуть бути присутніми (24 січня 1591 р.), тому доручають вести справу приятелю Ф. Бруяці. З їхнього повідомлення з'ясувалося, що подружжя висунуло претензії “о незаступене от некоторых особъ якое переказы держанья их войтовства луцкого”¹²⁶. З вересня 1591 р., за рішенням Трибуналу, Г. Гака і Г. Воншота мали ввести у вйтівство, але за умови сплати ними подружжю 9 000 золотих, чого зробити вони не змогли, тож вйтівство залишилося в руках Подорецьких¹²⁷. 8 лютого 1592 р. тепер уже Подорецькі отримали позов від ганських міщан за невиконання ними трибунальського рішення¹²⁸. Того ж дня возний М. Славогурський дав позов В. Подорецькому за пограбування Г. Гака і ув'язнення його в городлівському замку¹²⁹. Суперечка між гданськими міщанами і Подорецькими стосовно луцького вйтівства розглядалася і у володимирському гроді. Тут суддя Дем'ян Павлович і підстароста Роман Вілгорський, на думку міщан, судили несправедливо, тож ті оскаржили дії суддів¹³⁰.

Не пізніше 2 травня 1590 р. Подорецькі передали вйтівство в оренду *Мартину Прусиновському*¹³¹. 6 червня 1591 р. шляхтич Федір Рудецький позивав до суду В. Подорецького і його дружину Катерину з огляду на пограбування орендарем вйтівства М. Прусиновським дому скаржника. Уповноважені оскарженого Антоній Заболоцький і Юзеф Боришовський заявили, що М. Прусиновський не є слугою їхнього підзахисного, а повноправним і осілим шляхтичем, тому сам повинен відповідати за свої вчинки. Катерина Подорецька, “яко будучи в тотъ час держачою войтовства луцкого”, заявила, що не посилала М. Прусиновського грабувати будинок і готова на цьому присягнути, але через протест скаржника цього не сталося, а навпаки – присягу склав підданий Ф. Рудецького, і суд зобов'язав Подорецьких сплатити штраф у сумі 55 кіп і 50 грошів литовських¹³².

1 листопада 1591 р. Подорецькі уступили вйтівство кременецькому підкоморію *Адаму Боговину Козерадському*, одруженому з донькою Катерини від першого шлюбу Марушею Козечанкою¹³³. У відповідному записі Катерина свідчила: “водле постановеня и запису зъ вене и посагу в шести тисечох золотих полскихъ войтовство луцкое, которое от немцов месчан кгданских я Вацлавовая Подорецкая в девети тисечох золотых полских мела, тым же правом,

¹²⁶ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 38, арк. 961 зв., 967 зв.–968 (Тут йде перелік осіб, які позивалися з вйтом, або діяльність яких зменшувала прибутковість луцького вйтівства, з чим не могли змиритися Подорецькі).

¹²⁷ Там само. Ф. 28, оп. 1, спр. 24, арк. 807–808 зв.

¹²⁸ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 40, арк. 266 зв.

¹²⁹ Там само. Арк. 267.

¹³⁰ Там само. Арк. 267 зв.

¹³¹ Там само. Спр. 39, арк. 334.

¹³² Там само. Арк. 335–337.

¹³³ Там само. Спр. 40, арк. 278–278 зв.

якося сама мела и с тымъ всемъ яко ми от них подано и яко есмо держали и уживали сами его млсти пну подкоморому и малжонце его млти тымъ листомъ нашимъ подаемъ, зоставуючи вцало на томъ же войтовстве луцкомъ три тисечи золотых полских доцце моей молодшой кнежне Ганне Козичанце, которые с тое сумы пнзей девети тисечей золотих полских водле першого запису мене Катерини Фалчевсого ей власне належит и отдана быти мает¹³⁴. Отримавши вйтівство, А. Боговитин змінив лентвійта: замість Богуша Ванковича ним став золотар Бальцер Берлінський, але в судових справах новий вйтіт не покладався лише на нього. Так, у червні 1592 р. вйтіт мав засідати з “лавикою зуполною” з семи осіб, але, маючи якусь справу в гроді, не зміг прийти і лавники прочекали його безрезультатно з дванадцятої години аж до вечора, так і не почавши засідання¹³⁵. 8 лютого 1592 р. бурмистр, райці та поспільство скаржилися на А. Боговитина, новий лентвійт якого Якуб Клімашевський грабував міщан, а 14 травня того ж року бурмистр і райці оскаржували А. Боговитина та його слугу Криштофа Щуку за побиття та ув’язнення шевця Дениса¹³⁶.

А. Боговитин “бавився” вйтівством недовго, адже 26 серпня 1592 р. позичив разом із дружиною у Григорія Колмовського 4 000 золотих, перезаставивши йому вйтівство на один рік – до Покрови 1593 р.¹³⁷. Незважаючи на нагадування йому про наближення терміну викупу, цього зроблено не було¹³⁸, і вйтівство залишалось в руках Г. Колмовського до 1596 р. Новий вйтіт мав двір на Жидівській вулиці¹³⁹. Загалом Г. Колмовський не вирізнявся погідним характером. Так, у січні 1592 р. шляхтянка Ганна Бердовська звинуватила його у згвалтуванні її доньки від першого шлюбу Настасії Обухович¹⁴⁰. Період його урядування вирізнявся значними перевищеннями владних повноважень. Уже в лютому 1593 р. король звертався до нього з вимогою не зловживати під час судочинства та збирання поборів¹⁴¹. У червні 1594 р. бурмистр і райці скаржилися на Г. Колмовського за те, що, незважаючи на заручний лист короля, він наслав своїх слуг Ігната, Мартина, Павла Кривоноса, Пархома Бузяку та інших на дім бурмистра Тимоша Кузьмича – ті побили його дружину та пограбували майно. Крім того, міщани звинувачували вйтіта в тому, що він “права, волности нши нарушаючи, справи людские не водле права посполитого майдебурского, але

¹³⁴ ЦДІА України у Києві, ф. 26, оп. 1, спр. 8, арк. 80 зв.–81.

¹³⁵ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 42, арк. 108 зв.

¹³⁶ Там само. Спр. 40, арк. 246 зв., 541–542.

¹³⁷ Там само. Спр. 41, арк. 158 зв.–160 зв., 189–193; спр. 42, арк. 322–323 зв.

¹³⁸ Там само. Спр. 44, арк. 398 зв.

¹³⁹ Там само. Спр. 45, арк. 11. У домі було дві світлиці (Там само. Арк. 821 зв.).

¹⁴⁰ Там само. Спр. 47, арк. 2/90–90 зв. Див.: Старченко Н. Справи про згвалтування в шляхетському середовищі Волині (остання третина XVI ст.) / Наталя Старченко // Соціум. Альманах соціальної історії. К., 2015. Вип. 11–12. С. 115–119.

¹⁴¹ Міщани писали королю “о чинене безправья в справах ихъ судовых местских и о бране доходовъ з суда на врьдъ ихъ приходячихъ, и о бране мыта незвычайного въ ярмарок от нихъ самих и от гостей приездчихъ” (ЦДІА України у Києві.- Ф. 25, оп. 1, спр. 43, арк. 108).

водле мысли и уподобаня своего отпраувет и судит. Паметные с пересуды, вины неслухные и неслыханые берет, коледы, ралци якие с каждого дому по шести грошый, а з особ, хотя которые и в суседех мешкают, по два грши себе квалтовне за грабежами з винами давати примушае”. Далі міщани оповідали, що вїт заставляє їх купувати горілку у вїтївських “будках”, а “навет и tych, которые от пороженя своего горелки не пивают, пити примушае”. Дїсталося вїту і за розбазарювання міського арсеналу – з 800 рушниць залишилося заледве 300, а решта “от него сут выграблены”. Загальні збитки від зловживань вїта міщани оцінили у 5 000 золотих, читаємо в скарзі, – “зачым судов гайных, которые ся в месте ведле права майдебурского порядком своим отпрауют отпраовати не можемы”¹⁴². Того ж 1594 р. Г. Колмовський отримав від короля ще одного заручного листа з вимогою не утискувати міщан¹⁴³. У 1595 р. міщани знову скаржилися королю на зловживання вїта, бо самі не можуть оборонитися “для того, ижь войта дедичного на тот час в месте нашомь Луцку нет, толко закупный, который не ведати за якимь правомь тое войтовство дерьжит”. Король листом від 4 листопада вкотре наказав старості оберігати міщан від вїтївської сваволі¹⁴⁴.

Під час вересневого ярмарку 1595 р. возний М. Славогурський свідчив, що на прохання міщан ходив до ратуші, де зібралася “вся лавица зуполная” і куди прийшов Г. Колмовський. Міщани скаржилися, що в часі ярмарку вїт “на ратушь для судов ярмарочных не зышол, пересудов беручи, з нами водлугь правь и привилеевь [...], месту наданых, не делил, паметные и вины незвычайные и не водлугь права [...] з них самых так же и гостей берешь”. Натомість вїт заявив, що не зобов’язаний ділитися судовими прибутками, “бо ми то вольно”. Побаришне вїт назвав своїм, чисто вїтївським прибутком, як це і було раніше, і що це обумовлено в інвентарі, “бо тот увесь пожитокь на мене яко войта приходить, кгдаж его от tych, которые были войтами тутошными, на инвентаре маю”¹⁴⁵. Свої збитки міщани на цей раз оцінили у 2 000 кіп грошів литовських.

6 вересня 1595 р. міський писар Ярош Суєтич від імені бурмистра, райців і всіх міщан, з однієї сторони, а Г. Колмовський, з іншої, задекларували спробу укласти “постановене приятелское”. У документі згадано 46 декретів луцьких гродських та 6 декретів трибунальських “о розыски кривды и грабежь” між міщанами та Г. Колмовським, який твердив, що понад право нічого не робив, тому в день св. Михайла мав скласти стосовно цього присягу. До того часу приятелі вїта та міського поспільства мали вивчити права сторін – “што пну войтови водлугь права его и давных обычаев належати будеть, а чому тежь водлугь права и привилев своих место не поддегаеть”. Окрім того, міщани

¹⁴² ЦДІА України у Києві, ф. 26, оп. 1, спр. 9, арк. 453–453 зв.

¹⁴³ Там само. Арк. 439 зв.

¹⁴⁴ Там само. Спр. 10, арк. 66 зв.–67; Ф. 25, оп. 1, спр. 47, арк. 2/1–2.

¹⁴⁵ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 47, арк. 1/157–159 зв.

свідчили, що “урядь войтовский не присяглый и не на звыклом местцу суды отпрауесть. Тогда [...] тые жь приятеле, углянувши в порядокъ и право их майдеборское, так же розознати мають, если такий уряд войтовский наставити и быти мает, або инший присяглый войт подати будеть повинен”¹⁴⁶.

Укладення цієї угоди затяглося до наступного року. Нарешті 25 травня 1596 р Г. Колмовський приніс її до городу для вписання. Посередниками між ним і міською громадою стали луцький підкоморій Ян Харлинський, земський підсудок Іван Хрінницький, Дем’ян і Андрій Гулевичі. В угоді зазначалося: війт “жадныхъ вин, паметьныхъ, пересудовъ, крыжового, поклонов, ралец, колодь неслушныхъ и не правныхъ и всего, што ему не належить, абы не брал, одно, што ему бы слушне с права належало”. Оговорювалося, що війт має судити згідно з магдебурзьким правом “на мествцу звыкломъ судовомъ” у певні дні, а саме: понеділок, середу та п’ятницю, а “пожитьками на суде гайномъ тым водле права ся делиль с тымъ кому то належити будеть”. Ярмаркові “пересуди” поділяли навпіл – одну половину війтові, другу – райцям, при цьому війт у часі ярмарку не мав збирати мита, лише, згідно із стародавнім звичаєм, – з ташів приїждчих купців. Побаришне під час ярмарку мало збиратися на користь міста. Війт зобов’язався відшкодувати збитки місту в сумі 500 золотих. І міщани, і війт мали скасувати всі свої відповідні позови, протестації та декрети, на якій судовій стадії вони б не були. Зі свого боку, міщани зобов’язалися купувати горілку лише у війтівських корчмах, під зарукою трьох кіп грошів литовських, з яких половина би йшла війту, друга – на ратуш. Міщани отримали право виробляти горілку тільки на весілля та хрестини. Порушник цієї угоди мав сплатити штраф – 200 кіп грошів литовських¹⁴⁷.

Г. Колмовський 2 листопада 1596 р. видав квіт *А. Боговиту* в поверненні 4 000 золотих і передав йому війтівство, а останній того ж дня позичив у луцького підкоморія *Яна Харлинського* 6 000 золотих під перезаставу луцького війтівства, отриманого в свій час від Подорецьких¹⁴⁸. Відповідно до заставного запису, Ян Харлинський мав користуватися війтівством “водле инъвентаровъ войтовъ старыхъ”, а А. Боговитин зобов’язався брати на себе відповідальність у всіх випадках, де було б оскаржене право Я. Харлинського до війтівства. У разі недотримання умов застави, А. Боговитин обіцяв сплачувати по 6 000 золотих за кожне порушення.

Традиційні скарги міщан на зловживання війтів під час проведення ярмарків не оминули і Яна Харлинського у вересні 1598 р.¹⁴⁹ Змінивши за час врядування

¹⁴⁶ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 47, арк. 1/155–156 зв.

¹⁴⁷ Там само. Арк. 2/55 зв.–57 зв. Наступний документ – це та сама угода, але подана вже міщанами (Там само. Арк. 2/57 зв.–59 зв.).

¹⁴⁸ Там само. Арк. 2/281 зв.–283 зв., 292–296 зв.; спр. 49, арк. 858–858 зв. (А. Боговитин зазначив, що для викуплення війтівства він позичив 4 000 золотих у Яна Харлинського, а потребуючи більше грошей, позичив у нього ще 2 000 золотих, заставивши йому війтівство).

¹⁴⁹ Там само. Спр. 53, арк. 466–467.

чотирьох лентвійтів – Олександра Ворону Боротинського, Абрама Ліневського, Яроша Суєтича і Флоріана Лостайського (був ним лише два тижні під час ярмарку в 1598 р.¹⁵⁰), десь на зламі 1598/1599 рр. Я. Харлинський позбувся війтівства, бо вже в січні 1599 р. уряд перебував у *Марка Жоравницького*¹⁵¹, який у цей період певний час мешкав у якогось Стецька¹⁵².

Як вїт М. Жоравницький згадується до кінця літа 1601 р.¹⁵³, а вже 15 грудня цього року вїтом названо луцького старосту *Миколая Семашка*¹⁵⁴. У який спосіб той став вїтом, не знаємо, але можна припустити, що спрацював родинний зв'язок, позаяк його донька Катерина була дружиною Адама Прусиновського. Вище мовилося, що останньому не вдалося утвердитися на вїтївстві, але борг перед ним М. Жоравницького залишався, тому цілком ймовірно, що цим скористався М. Семашко. Вїтївські функції М. Семашко виконував недовго, адже найраніше з вересня-жовтня 1602 р. *М. Жоравницький* отримав назад вїтївський уряд¹⁵⁵ та передав прибутки від нього в оренду на два роки (1603–1604) луцькому єврею *Мошкові Желковичу*. Останній свідчив, що вїт “арендовавъши мене все пожитки, на войтовство луцкое належачие, и млын ольшовъский, который держал от велможного его млсти пна Миколая Семашка, каштеляна браславъского, старосты и ключника луцкого, на две лете зуполные”¹⁵⁶. Однак уже в березні 1603 р. вїт відібрав у Мошка ці прибутки, очевидно за невчасну сплату чергової частини грошей, бо 4 травня Мошко заявив, що був готовий дати вїтові останню партію грошей, але той не з'явився за ними, а вже 12 травня вїт скаржився на Мошка за невчасну сплату¹⁵⁷.

У документі за 6 липня 1604 р. намісником/орендарем вїтївства названо *Михайла Гулевича*¹⁵⁸. Мати М. Жоравницького Ганна Іванівна Борзобагатянка Красенська була вдруге замужем за Янушем Федоровичем Гулевичем

¹⁵⁰ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 53, арк. 322 зв. Про згаданих лентвійтів див.: Білоус Н. Луцькі лентвійти XVI–XVII ст. С. 107–108.

¹⁵¹ ЦДІА України у Києві, ф. 26, оп. 1, спр. 13, арк. 378. (Лентвійтом у цей час у нього був Ярош Суєтич).

¹⁵² Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 62, арк. 86. (“казал до господи своей, которую на тот час мел у Стецка тут у Луцку привести”).

¹⁵³ Там само. Спр. 63, арк. 242 зв. Впродовж січня-жовтня 1600 р. М. Жоравницький як вїт фіксується у луцькій міській книзі: 9 лютого, 18 травня, 4 і 25 вересня, 3 жовтня (Latvijas Nacionālā bibliotēka. F. 26. R. 7348. K. 10 v., 48 v., 110 v., 120, 131 v). У цей час (жовтень 1600 р.) М. Жоравницький лентвійтом призначив Андрія Романовича (Latvijas Nacionālā bibliotēka. F. 26. R. 7348. K. 135)

¹⁵⁴ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 62, арк. 721. За порядкування луцьким вїтївством він заплатив 6 000 золотих (Там само. Спр. 78, арк. 689 зв.).

¹⁵⁵ Там само. Спр. 64, арк. 725; спр. 66, арк. 847; ф. 28, оп. 1, спр. 34, арк. 589 зв. У травні 1607 р. М. Жоравницький свідчив, М. Семашко “пустив” йому вїтївство за 6 000 золотих, обіцяючи не чинити перешкод і слова не дотримував (Там само. Спр. 39, арк. 326 зв.).

¹⁵⁶ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 67, арк. 391.

¹⁵⁷ Там само. Арк. 453–453 зв, 474.

¹⁵⁸ Там само. Спр. 70, арк. 607.

Должецьким¹⁵⁹, бо Михайло Янушевич Гулевич названий рідним братом по матері Марка Жоравницького¹⁶⁰. Орендарем війтівства Я. Гулевич пробув близько року. У згаданому документі зафіксоване “кривосуддя” нового війта. 6 липня 1604 р. до луцького гроду прийшов міщанин Єреміяш Ульріх у справі свого брата, луцького купця Януша Ульріха, який у купецьких справах поїхав до Любліна, а в цей час йому принесли позов від луцького єврея Мордуша Губаревича. До суду 5 липня замість брата прийшов Єреміяш, повідомивши лентвійта Яроша Суетича про обставини, що склалися, і цілий день прочекав у гроді, однак Мордуш не з’явився. Єреміяш попросив війтівського писаря, “абы тоє мое оповедане до книг было записано, и розумеючи же мело быти записано, яко ж ми то писар войтовский прирекъ, заложивши паметнымъ”. Однак, коли до гроду прийшов війт М. Гулевич, то не лише заборонив писарю вписувати це свідчення, а ще й наказав вписати заяву Мордуша, що той неначе приходив до гроду, а Єреміяша не було. Того ж дня М. Гулевич видав ще один позов Я. Ульріху, призначивши термін засідання на 6 липня. Коли цього дня Єреміяш прийшов до війта і заявив йому, що такі позови є несправедливими, та хотів вписати протестацію, то війт заборонив це зробити. Аби убезпечити свого брата від можливих проблем, Єреміяшу нічого не залишалось, як піти до гроду і там опротестувати дії війта, заявивши, “иж то ест не толко противко праву посполитому, але и противко обычаем учтивым такие штуки, бо право посполитое учит позвы писаные, иле о великие речи, на три дни перед термином по тых, которые сут обещни класти, а на тых которых нимашь обещных две недиле. Про то прошу, абы брат мой токового безправя [...] не относил”¹⁶¹.

12 серпня 1605 р. М. Жоравницький віддав в оренду війтівство двоюрідному брату *Томашу Яновичу Жоравницькому* терміном до дня св. Мартина (11 листопада) 1606 р. “зо всіми провентами и пожитьками, до войтовства луцкого належачого, виймуючи одно с послушенства пну Томашу Жоравницькому Андрия Кравца, Яроша Суетича и Володкевича, так теж и клитки тые, што на власном кгрунте пна Марка Жоравницького, а не войтовскомъ”. А далі возний Федко Будко, що проводив ув’язання нового війта, свідчив: “И скупивши на ратушь мешчанъ луцких росказалемъ, абы за войта пна Томаша Жоравницького мили и его во всям послушни были”¹⁶².

Причиною передачі війтівства Т. Жоравницькому, очевидно, була заборгованість М. Жоравницького. Ще в березні 1603 р. возний Іван Бурцевський віддав Маркові три позови від Томаша про борг відповідно на 13 000, 3 000 і 500

¹⁵⁹ *Ворончук І. О.* Родоводи волинської шляхти XVI – першої половини XVII ст. (реконструкція родинних структур: методологія, методика, джерела) / І. О. Ворончук. К., 2009. С. 192.

¹⁶⁰ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 70, арк. 328.

¹⁶¹ Там само. Арк. 607–608 зв.

¹⁶² Там само. Спр. 75, арк. 271–272, 274–275; ф. 26, оп. 1, спр. 17, арк. 754.

¹⁶³ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 67, арк. 282–282 зв.

золотих та неповернення двору в луцькому замку¹⁶³. У березні того ж року за ще один борг у сумі 1 300 золотих, виконуючи рішення Люблінського Трибуналу, гродський суд ухвалив передати вйтівство зі всіма прибутками Томашові. Однак спроба возного Яхима Присталовського 5 квітня 1605 р. ввести Томаша у вйтівство виявилася невдалою, оскільки лентвійт Ярош Суєтич разом із слугами М. Жоравницького перешкодили цьому, посилаючись на дозвіл свого господаря передати лише “коморок чотыри на пляцу войтовском, где сено и овес продают”¹⁶⁴. Зважаючи на неповернення 1 300 золотих і небажання дозволити ув’язання у вйтівство, суд 22 березня 1605 р. констатував совитість (тобто подвоєння) боргу і накинув 700 золотих т. зв. шкод, що разом збільшило заборгованість М. Жоравницького до 3 300 золотих¹⁶⁵. Ще однією причиною передачі вйтівства могли бути клопоти, які в цей час мав М. Жоравницький із збирачем волинського чопового Лаврентієм Древинським. Останній оскаржував вйта, який безпідставно оголосив себе обраним поборцею чопового на нещодавній елекції депутатів у 1602 р. Збитки від такої самодіяльності Л. Древинський оцінив у 2 100 золотих¹⁶⁶. Справа мала продовження у 1605 р., коли король вимагав від міщан ліквідувати заборгованість перед Л. Древинським, а міщани твердили, що платили податок вйтові. Останній заявив, що збирав лише лановий побор і до чопового не причетний, але, коли міщани почали показувати його квити з чопового, обман став очевидним. Збитки справжнім поборцею оцінено у 5 000 золотих, і возний оголосив М. Жоравницькому баніцію (“тут на ратушу при бытности велю обывателей Короны Полское голосом вынеслым обволал и публиковал”), а гродський суд зобов’язав усіх, аби з М. Жоравницьким “жадного сполку ани обцованя не мели, оного в домех своих не переховывали, помочи и рады ему яко банитови не додавали под винами в праве посполитом описаными”¹⁶⁷. Усе це разом, ймовірно, вплинуло на передачу вйтівства Томашові – двоюрідному братові Марка.

Томаш Жоравницький в часі свого врядування орендував лентвійтівство Максиму Томиловичу¹⁶⁸, який залишався на цьому уряді до 11 листопада 1606 р., коли Марко Жоравницький змінив його на свого лентвійта Яроша Суєтича¹⁶⁹. Уже в жовтні 1605 р., від імені луцького біскупа Марцина Шишковського, ксьондз Станіслав Лоза скаржився на нового вйта за нехтування костельних привілеїв¹⁷⁰. У лютому 1606 р. до Т. Жоравницького звернувся шляхтич Григорій Ушак Куликовський з проханням повернути його підданих Івана і Петра Степановичів,

¹⁶⁴ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 73, арк. 357 зв.–358 зв.

¹⁶⁵ Там само. Спр. 74, арк. 147–148.

¹⁶⁶ Там само. Спр. 66, арк. 753–754. Відголос цієї справи зафіксовано ще 1609 р. (Там само. Спр. 84, арк. 769 зв.–770).

¹⁶⁷ Там само. Спр. 74, арк. 969 зв.–970 зв.

¹⁶⁸ Там само. Спр. 75, арк. 522 зв.

¹⁶⁹ Там само. Спр. 76, арк. 515, 975 зв.–976, 987 зв.; спр. 83, арк. 68–68 зв.

¹⁷⁰ Там само. Спр. 76, арк. 454–455.

які втекли з родинами і майном із с. Лички до Луцька. Т. Жоравницький не проявив солідарності із шляхтичем, заявивши: “я тут войтом не дедичным, тылко до часу за правом своим держу, трудно ми выдавати, але шукайте в м пна войта дедичного пна Марка Жоравницького”¹⁷¹. Важко з упевненістю сказати, про що свідчили ці слова. Це могло бути небажання втручатися у міські справи, позаяк міський уряд зазвичай у подібних ситуаціях ставав на бік утікачів, або ж війт просто свою “недідичність” використав як відмовку, але в будь-якому випадку не варто ставити під сумнів його суддівські повноваження.

10 липня 1606 р. возний Дем’ян Зарембський спробував ввести у вйтівство *Андрія Борзобогатого Красенського* за борг М. Жоравницького у 13 200 золотих, але лентвійт Максим Томилович не дозволив цього зробити¹⁷². У призначений час – 11 листопада (на св. Мартина) 1606 р., возний Іван Марецький із слугами Марка Жоравницького прийшли “для отобрания войтовства, провентовъ и всехъ пожитковъ, здавна до него належачихъ, и книгъ войтовскихъ судовыхъ”. Слуги М. Жоравницького Іван Батятицький та Вацлав Куницький закликали до ратуші бурмистра, райців і міщан, та доручили лавнику Олександру Бедерману і старому райці Матвію Демковичу прийняти вйтівство, давши їм “листы поручонные”, бо самого Марка в місті не було. “По немаломъ часе” прийшли від Томаша Жоравницького його служебники Матіяш, Яско та лентвійт Максим Томилович, а також служебник луцького єпископа Кирила Терлецького Василь Одинець. Останній заявив, що Т. Жоравницький доручив йому повідомити: хоча термін оренди збіг, однак віддавати вйтівства він не буде, бо Марко обіцяв у разі невибрання суми, даної за оренду, продовжити її термін. Слуги М. Жоравницького заявили, що мають відомості, що за час оренди зібрано понад 500 золотих, даних за оренду. Своєю чергою Максим Томилович повідомив, що на сьогодні закінчується термін оренди ним лентвійтства і він складає із себе повноваження, “и книги за вряду моего справованые с подписом руки моее, тымъ особомъ” віддав¹⁷³. Це вплинуло, і вйтівство таки віддали, хоча В. Одинець заявив, що Марко залишився винен братові “певную суму пнзей”¹⁷⁴.

М. Жоравницький не довго утримував вйтівство, бо чергові боргові проблеми привели до його баніції. До цього призвело протистояння з Андрієм Борзобогатим Красенським, який позивав вйта за борг його рідного брата Василя Жоравницького перед його батьком Василем Борзобогатим Красенським у сумі 3 600 золотих. М. Жоравницький твердив, що по смерті брата нічого у спадок не отримав і тому платити не повинен. 13 травня 1606 р. суд зобов’язав вйта на цьому присягнути, чого зроблено не було, й через це М. Жоравницький потрапив у совитість та шкоди, а борг зріс до 13 000 золотих. За небажання виконувати рішення суду про введення А. Красенського у вйтівство за наявний

¹⁷¹ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 76, арк. 191.

¹⁷² Там само. Арк. 687–687 зв.

¹⁷³ Там само. Арк. 975–975 зв.

¹⁷⁴ Там само. Арк. 976.

борг, М. Жоравницький був покараний черговою совитістю і тепер заборгованість склала 26 000 золотих. Однак і це не вплинуло на вїйта. У підсумку, Трибунал оголосив йому баніцію на ратуші в Любліні, а 28 травня 1607 р. – в окольному замку в Луцьку¹⁷⁵. Щоправда, на прохання вїйта король 1 вересня на шість місяців відтермінував дію баніції. У ході цього протистояння М. Жоравницький, аби дошкулити противнику, оскаржив його за небажання взяти на себе судову тяганину з преором луцького монастиря Діви Марії. Підставою для такої вимоги став контракт на продаж луцького вїйтівства батькові Марка Олександрю батьком А. Красенського Василем, за яким останній брав на себе зобов'язання “боронити и заступовати”. Уповноважений від А. Красенського Дем'ян Зарембський заявив, що з огляду на баніцію скаржника позвана сторона не зобов'язана відповідати. Спроба уповноваженого від М. Жоравницького Михайла Гулевича виправдатися несправедливістю баніції результату не дала, і староста Миколай Семашко звільнив від позову А. Красенського¹⁷⁶.

1 липня 1607 р. возний Федір Бутко за 6 000 золотих передав у заставу луцьке вїйтівство зведеному братові М. Жоравницького *Михайлові Гулевичу*¹⁷⁷. Вдруге отримавши цей уряд, він зумів протриматися на ньому трохи більше року, бо вже 3 жовтня 1608 р., за рішенням Трибуналу, через борги М. Жоравницького возний Михайло Поповський ув'язав *Катерину Подорецьку* у “войтовство луцкое з домом судовым войтовским и с пляцы войтовскими осельми и пустыми, з юрдыкою судов войтовских, згола зо всеми пожитки и приналежностями ничого себе не выимуючы и не зоставуючы”¹⁷⁸. Ще з кінця 1602 – початку 1603 рр. Катерина Подорецька почала суперечку за луцьке вїйтівство з Яном Харлинським, Миколаєм Семашком і Марком Жоравницьким, бо декрет у цій справі Трибунал видав 6 травня 1603 р. Справа йшла про борг у сумі 3 000 золотих, “которая на войтовстве луцьким зостала албо [...] ку взятю пултори тисечи золотых ползких от поводовое стороны и ку уступенью через вас половицу войтовства луцкого”¹⁷⁹. Ян Харлинський, незважаючи на трибунальський декрет, разом із своїм “заступцею” кременецьким підкоморієм Адамом Боговитином проїгнорували його, за що отримали штраф у 3 000 золотих. Натомість провадження щодо М. Семашка і М. Жоравницького було відкладене до закінчення справи з Я. Харлинським. Останній проїгнорував судовий позов, і тому К. Подорецька у 1605 р. позивала до суду всіх трьох. На судове засідання прийшов лише Адам Боговитин, заступаючи Я. Харлинського, і покликаючись при цьому на 31-й артикул IV розділу Другого Литовського статуту (сестра М. Семашка Єва була замужем за Я. Харлинським, а друга сестра Барбара – за А. Боговитином). К. Подорецька оскаржувала таке заступництво, але суд

¹⁷⁵ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 79, арк. 576–576 зв.

¹⁷⁶ Там само. Арк. 92 зв.–96.

¹⁷⁷ Там само. Спр. 78, арк. 689–689 зв.

¹⁷⁸ Там само. Ф. 26, оп. 1, спр. 17, арк. 716 зв. Див. також: Ф. 28, оп. 1, спр. 35, арк. 157.

¹⁷⁹ Там само. Ф. 26, оп. 1, спр. 14, арк. 412.

визнав доводи А. Боговита слухними, позаяк він узяв на себе всю відповідальність у цій справі. Тоді позивачка виступила проти М. Семашка і М. Жоравницького “яко противко посесором того ж войтовства”, однак висловила побажання, щоб справа з ними була відкладена до з’ясування стосунків із Я. Харлинським. Уповноважені від позваних Войтех Станішевський і Павло Реховський заявили, що оскільки А. Боговита “тежар увес тое справы на себе узял, справити се зараз был и есть готов стороны тое сумы шести тисечий золотых полских, теды от тое справы волности просили”, що суд і зробив, а К. Подорецькій дозволив апелювати до Трибуналу¹⁸⁰. Як ми бачили вище, у Трибуналі справу позивачка виграла й у жовтні 1608 р. була введена у луцьке вйтівство.

К. Подорецька фактично відразу передала вйтівство своєму сину від шлюбу з князем Дмитром Козекою *Андрію*, бо вже 16 жовтня 1608 р. він згадується як вйт. Правда, зі слів М. Жоравницького, А. Козека тримав вйтівство у заставі від нього¹⁸¹. Тоді ж до перегонів за луцьке вйтівство долучилася і *Раїна Михайлівна Єловичівна Малинська*, дружина покійного Івана Олехновича Борзобогатого Красенського, яка оскаржила Марка Жоравницького у невіддачі їй боргу в 1 200 золотих, “водлуг запису [...] на войтовстве тутошнемь луцкомь сказаных и присужоных”. Тож у жовтні 1608 р. вона послала возних Матиса Славогурського та Івана Марецького до боржника, якого застали в домі лентвійта Олександра Бедермана. Возні від імені пані Красенської повідомили Марка, що він має або сплатити борг, або дозволити їй ув’язатися у вйтівство. Позивач відповів, що вйтівство перебуває у заставі в А. Козеки і пропонував ув’язання в неназваний у документі маєток на Поліссі, що не влаштувало протилежну сторону, бо, як заявив уповноважений від Раїни Красенської, Станіслав Майковський, його підопічна має “тут на том войтовстве перших перевод права”¹⁸². М. Жоравницький не уступив вйтівства і справа мала продовження, бо 9 липня 1610 р. возний Іван Марецький приніс йому позов до Трибуналу, позаяк неоплачений борг грозив баніцією¹⁸³.

У серпні 1610 р. М. Жоравницький позивав А. Козеку за небажання взяти в нього гроші і віддати вйтівство. 9 жовтня 1610 р. у земському суді облятували лист короля Сигізмунда III з викликом князя до суду за скаргою М. Жоравницького про те, що А. Козека тримає у заставі за 9 000 золотих вйтівство і уникає одержання грошей та віддачі вйтівства. Умоцований князя

¹⁸⁰ ЦДІА України у Києві, ф. 26, оп. 1, спр. 14, арк. 413–417.

¹⁸¹ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 88, арк. 95–96 зв.; ф. 26, оп. 1, спр. 19, арк. 484 зв. Твердження М. Жоравницького про те, що він передав вйтівство у заставу А. Козеці варте уваги, бо саме він тримав вйтівство на початку року. 18 березня 1608 р. Ян Прегалинський вручив йому королівського листа з вимогою не ображати міщан. Листа вйт не повернув, а посланця побив. У вересні під час ярмарку вйт брав неналежне йому мито, про що скаржилися міщани (Там само. Ф. 28, оп. 1, спр. 40, арк. 146–147 зв., 258 зв.–259).

¹⁸² Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 88, арк. 96.

¹⁸³ Там само. Арк. 258.

Андрій Дрохнович заявив, що його підопічний хворий і не може прибути на суд. Уповноважений від М. Жоравницького Ян Жданович парирував, заявивши, що викуп в'їтвства не потребує особистої присутності оскарженого, позаяк гроші може взяти і уповноважений. Суд відклав розгляд справи до наступної сесії, а поведова сторона просила дозволу апелювати до Трибуналу, що суд дозволив¹⁸⁴. Державцею в'їтвства А. Козека зафіксований у березні 1611 р.¹⁸⁵. Розгляд справи у Трибуналі виявився для М. Жоравницького успішним, і 9 травня 1611 р., за рішенням Трибуналу, возний Федір Мойсеевич увів його в луцьке в'їтвство¹⁸⁶.

За час свого дідичного в'їтування М. Жоравницький, як і його батько, обріс боргами, досить часто вдаючись до позичання грошей. У 1586 р. в'їт позичив 300 кіп грошів литовських у ковельського єврея Мордухая Симчича; вчасно не віддав, але виручив його дядько Ян Жоравницький, який покрив борг єврею¹⁸⁷. Того ж року М. Жоравницький позичив у берестейських євреїв Шаї та Песаха Нахимовичів 351 копу і 26,5 грошів; вчасно не віддав, і возний Фронц Бромірський зробив спробу ввести позичкодавців у с. Блудів, але на заваді знову став Ян Жоравницький¹⁸⁸. У 1601 р. наш герой позичив у Адама Буркацького 500 золотих, які вчасно не повернув¹⁸⁹. У 1602 р. Марко позичив у князя Юрія Михайловича Чорторийського 3 800 золотих¹⁹⁰. У 1603 р. М. Жоравницький позичив 2 300 золотих у королівського секретаря Войтеха Бобеля; вчасно не повернув і потрапив у совитість та шкоди¹⁹¹, а через небажання віддавати гроші позивався на королівський суд¹⁹². Того ж року 1 000 золотих в'їт позичив у Богдани з Угриновських Янової Ворониної; знову вчасно не повернув і потрапив під штрафні санкції, а борг зріс до 3 000 золотих і 100 кіп грошів литовських, а ув'язати її у свої маєтності не дозволяв¹⁹³. У тому ж 1603 р. М. Жоравницький заборгував Яну Лібішевському 52 золотих; традиційно вчасно не віддав і заробив штрафні санкції, але віддавати й не думав¹⁹⁴. Під час розгляду справи в луцькому гроді староста Миколай Семашко, незважаючи на всі хитрування позваного, став на бік Я. Лібішевського, і суд змусив позваного сплатити борг¹⁹⁵. У 1604 р. М. Жоравницький заборгував Овдотії Коптіївні Михайловій Кендзерській 1 400 золотих і не допустив ув'язання в с. Підгайці¹⁹⁶. У 1605 р. в'їта викликали до

¹⁸⁴ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 88, арк. 95–96 зв.; ф. 26, оп. 1, спр. 19, арк. 499 зв.–501.

¹⁸⁵ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 90, арк. 401, 1008.

¹⁸⁶ Там само. Арк. 639.

¹⁸⁷ Там само. Спр. 35, арк. 498–499 зв.

¹⁸⁸ Там само. Арк. 500–500 зв.

¹⁸⁹ Там само. Ф. 27 : Володимирський земський суд, оп. 1, спр. 14, арк. 171 зв.–174; ф. 25, оп. 1, спр. 62, арк. 811 зв.

¹⁹⁰ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 65, арк. 123 зв.–124 зв.

¹⁹¹ Там само. Спр. 67, арк. 931 зв.

¹⁹² Там само. Спр. 70, арк. 173 зв.–174.

¹⁹³ Там само. Спр. 68, арк. 267–268, 840–941, 1276 зв.–1278; спр. 70, арк. 160–161 зв.

¹⁹⁴ Там само. Спр. 67, арк. 796.

¹⁹⁵ Там само. Спр. 68, арк. 1183–1187.

¹⁹⁶ Там само. Спр. 70, арк. 132–132 зв.

Люблінського Трибуналу через два боргові записи (сума не вказана) Раїні Красенській¹⁹⁷. Того ж року М. Жоравницький не віддав вчасно 250 золотих Галшці з Бранських Станіславів Олдаковській¹⁹⁸. Наступного 1606 р. він заборгував Олександрю і Василю Зубцовським 2 000 кіп грошів литовських, теж вчасно не віддав і борг подвоївся. Позичкодавці через возних Федора Селицького і Михайла Поповського спробували ув'язатися в с. Підгайці і луцьке вйтівство, але безуспішно¹⁹⁹. Це їм вдалося зробити у 1609 р., доплативши вйту 2 500 золотих, але, уступаючи село, він наробив збитків: вирубав багато дерев, понищив господарські споруди, позабирав речі та худобу в селян²⁰⁰. У 1607 р. М. Жоравницький узяв у борг 100 золотих в Олександри Григореві Гулевичові; вчасно не віддав, подвоївши заборгованість²⁰¹. Того ж року Марко позичив у луцького бурграбія Адама Ольшамовського 1 500 золотих; за традицією вчасно не віддав, і возний М. Славогурський, за рішенням суду, зробив невдалу спробу ув'язати бурграбія у вйтівство, бо цього не дозволив зробити лентвійт Олександр Бедерман²⁰². У 1608 р. Лаврентій Древинський позивав М. Жоравницького за борг 100 золотих, які позичив його брат Василь у батька позивача²⁰³. Того ж року вйт заборгував по 200 золотих Матіяшу Крогулецькому²⁰⁴ та Івану Гулевичу²⁰⁵. У 1609 р. М. Жоравницький узяв під запис у братів Івана і Богдана Гавсовичів Кукольських по 3 000 золотих у кожного і, звичайно, “забув” вчасно віддати²⁰⁶. Так само вчинив із львівським купцем Яковом Аведиком, якому заборгував 326 золотих, а через совітість отримав удвічі більший борг²⁰⁷. У 1609 р. за несплату до скарбу “решты побору” (40 зол., 29 гр.) вйта під загрозою баніції покликано до трибунальського суду до Пьотркова²⁰⁸.

Потребуючи грошей, М. Жоравницький продав у 1604 р. князю Юрію Чорторійському частину сіл Вовковиїв та Підгайців за 1 200 золотих²⁰⁹. У того ж князя він купив у 1609 р. третю частину в с. Куклах, також “село Волю на Окне и другую Волю на Каменой Горе, где уже самъ княжа Чарторыский волю засадил и стовъпъ укопавъ”²¹⁰. Того ж року М. Жоравницький купив у братів Богдана та Івана Кукольських за 5 000 золотих у кожного третю частину сіл

¹⁹⁷ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 75, арк. 76 зв.

¹⁹⁸ Там само. Арк. 149 зв.

¹⁹⁹ Там само. Спр. 76, арк. 473 зв.–474 зв., 511 зв.–512.

²⁰⁰ Там само. Спр. 83, арк. 152 зв.–153 зв., 154–158; спр. 84, арк. 355 зв.–356 зв.

²⁰¹ Там само. Ф. 26, оп. 1, спр. 15, арк. 798–799.

²⁰² Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 78, арк. 598 зв.–599 зв.

²⁰³ Там само. Ф. 26, оп. 1, спр. 17, арк. 812–812 зв.

²⁰⁴ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 80, арк. 246.

²⁰⁵ Там само. Арк. 1425 зв.

²⁰⁶ Там само. Спр. 84, арк. 53 зв.–54.

²⁰⁷ Там само. Арк. 256; спр. 85, арк. 57–58 зв.

²⁰⁸ Там само. Спр. 83, арк. 58–58 зв.

²⁰⁹ Там само. Спр. 89, арк. 267 зв.–270 зв.

²¹⁰ Там само. Спр. 83, арк. 105 зв.

“Кукол, Воли Куколское и Руды зо всеми тое маетности приналежностями и пожитками”²¹¹. У 1610 р. вїт орендував у свого зведеного брата Михайла Гулевича с. Вовничі²¹².

Джерела фіксують зловживання М. Жоравницьким владою. Так, 20 травня 1600 р. у міському суді розглядалася справа про привласнення Ярошем Суєтичем грошей, вкрадених Прокопом Кротовичем у Себастьяна Венгерського. Злодій зізнався, що вкрав 300 червоних золотих і кількадесят просто золотих, але скриньку з ними передав Я. Суєтичу і готовий це підтвердити на “пробі”, вимагаючи, щоб ця процедура була застосована і до Я. Суєтича. На це пристав і С. Венгерський, але М. Жоравницький відклав справу на три дні, а згодом лентвійт та райці виправдали Я. Суєтича²¹³. У січні 1601 р., зустрівши на ринку монастирського підданого Симона Кобильницького, вїт наказав слугам допровадити того до свого дому, де його було побито²¹⁴. У вересні 1606 р. Павло Монвід Дорогостайський скаржився на М. Жоравницького за стягування мита з його комор, незважаючи на королівське звільнення від замкової і міської юрисдикції²¹⁵. Слугами вїта згадано Хоровського, Вацлава Куницького, Івана Батятицького²¹⁶. Із скарги міщан на лентвійта Олександра Бедермана 2 жовтня 1608 р. видно, що свої судові повноваження М. Жоравницький орендував йому²¹⁷.

У 1605 р. сталася ганебна для вїта історія. 10 серпня він прислав лавника Андрія Романовича до будинку писаря Яцка Богушевича, де мешкала міщанка вдова Ганна Андріївна з донькою Раїною. Лавник спробував забрати доньку, але мати зуміла оборонити її. Невдовзі той повернувся з підмогою і силою забрав дівчину, якій щойно виповнилося 12 років, та допровадив її до с. Підгайців М. Жоравницькому. Останній, за словами матері, “чинячи досыт непристойному умыслови своему, казавши дочку мою з сорочки зволючи, абы на кошули знаку кгвалту не было так з нагою на постели учинок обридливый полнил и дочку окрутне згвалтовал, а потом, згвалтовавши ее, могло быти година дня з середи на четвергъ, до мене одослалъ”²¹⁸. Те, що сталося, підтвердив возний Станіслав

²¹¹ ЦДІА України у Києві, ф. 26, оп. 1, спр. 18, арк. 436–438 зв., 440–443.

²¹² Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 88, арк. 926 зв.–927.

²¹³ Там само. Спр. 56, арк. 575–576 зв.

²¹⁴ Там само. Спр. 62, арк. 86.

²¹⁵ Там само. Спр. 76, арк. 844 зв.

²¹⁶ Там само. Арк. 760, 973 зв.

²¹⁷ Там само. Ф. 28, оп. 1, спр. 40, арк. 460 зв. (Міщани скаржилися “о закупене и арендоване за певную суму пнзей урядов, судов войтовских и о не слушное паметного бране над право и звычай так и вин противко праву майдеборскому и звычайю для пожитку аренды его з винных и не винных людей вытегане. А над то водлуг повинности суду войтовского з бурмистром, з райцами и зъ присежниками три дни в тыдне не заседане, але место одного гроша, который ему с права належал чотыри брал, по розных местцах не на местцу звыклом заседане и сужене в шинку, в дому его при судах держанях, о ховане писара не присяглого и не оселого”).

²¹⁸ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 75, арк. 269 зв.–271.

Янковський і відібрані для цього двоє міщанок, які перед возним констатували “под сумненем своим же суть знаки кгвалту и отънятье девицтва ее”²¹⁹.

16 листопада 1611 р. вїйт склав заповіт, за яким головними отримувачами його статків стали його сестра Олександра Загоровська (дружина Олександра Загоровського) та зведений брат Михайло Гулевич. Вїтївство мало дістатися дітям сестри²²⁰. Справжність тестаменту поставила під сумнів Олександра Загоровська, звинувативши Михайла Гулевича у підробці²²¹. Відразу по смерті вїйта між ними почалися майнові суперечки²²². Помер М. Жоравницький у день укладення тестаменту²²³, а от із похороном не все ясно. 25 листопада 1613 р. до луцького гроду прийшов луцький єврей Мошко Зелкович і свідчив, що з возним Криштофом Щукою “пилновал дня вчорашнего двадцать четвертого ноябра року теперешнего тисеча шестсотъ тринадцатого при погребѣ и хованю тела зошлого уроженого его млсти пана Марка Жоравницкого войта дедичного луцкого, при церкви светого Дмитра в замку околном луцкомъ лежачомъ, где, ставши сам очевисто, жид Зелковичъ Мошко припоминал и упоминался при теле вышъ менованое особы у держачого добр по небожчику пну Жоравницком позосталых певное сумы пенезей, за записомъ помененого его млсти пна Марка Жоравницкого, войта луцкого, ему служачое”²²⁴. Виходило б, що тіло покійного вїйта поховали через два роки після смерті! Чим була зумовлена така часова дистанція, сказати важко.

Згідно з тестаментом, вїтївство мало перейти до дітей Олександри Загоровської, хоча ще 12 травня 1611 р. М. Жоравницький заставив його за 9 000 золотих її чоловікові *Олександрові Петровичу Загоровському*²²⁵. Сама Олександра Загоровська ще в жовтні 1593 р. позивалася з М. Жоравницьким, претендуючи на четверту частину вїтївства²²⁶. Олександр Загоровський був державцею вїтївства, і лише його та Олександри Жоравницького Загоровської син *Андрій* став дідичним вїйтом. Це добре видно з документів. 11 липня 1613 р. возний М. Славогурський, за скаргою луцького міщанина Йонаса Шольца, дав позов “по урожоных их млсти пана Александра Загоровского держачого, а по урожоных панов Петра и Андрея Загоровских сынов его млсти Александра Загоровского яко дедичовъ войтовства луцкого”²²⁷. У документі за 30 серпня того ж року сказано, що О. Загоровський луцьке вїтївство “в певной суме

²¹⁹ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 75, арк. 365–367.

²²⁰ Там само. Спр. 89, арк. 545.

²²¹ Там само. Ф. 26, оп. 1, спр. 21, арк. 221 зв.–223 зв.

²²² Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 92, арк. 87–91.

²²³ Там само. Ф. 26, оп. 1, спр. 21, арк. 222; ф. 25, оп. 1, спр. 90, арк. 1084 зв. (17 листопада вїйт згаданий як покійний); спр. 93, арк. 131 зв.

²²⁴ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 94, арк. 943 зв.

²²⁵ Там само. Спр. 90, арк. 640 зв.

²²⁶ Там само. Ф. 26, оп. 1, спр. 8, арк. 233–233 зв.

²²⁷ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 94, арк. 688 зв.–689.

обычаем заставы держит²²⁸. У позові від 23 березня 1614 р. від князя Януша Острозького Олександру Загоровському останнього окреслено як “на сес час державцы войтовства луцкого”²²⁹. 31 серпня 1615 р. возний Криштоф Озембловський дав позов “по ее млсть Александру зь Зуравник малжонку урожного пна Александра Загоровского, сестру рожоную и сукцесорку добр небожчика Марка Журавницкого, безпотомне зошлого, и по урожного Александра Загоровского, яко держачого войтовства луцкого и опекуна малжонки его, такъ же урожных Петра и Андрея, лета маючих”²³⁰. Отже, сини О. Загоровського були повнолітніми, і згідно із згадуваним тестаментом, за умови його справжності, саме вони мали б зайняти війтівський уряд, натомість цю посаду обіймав їхній батько саме як державця.

У грудні 1611 р. райці та міщани скаржилися на вїта, який фактично передав свої суддівські повноваження в оренду *Андрію Рачковському*: “уряд судовый войтовский зо всіми его принадлежностями и пожитками, чого в месте кр его мл правом обварованых никгды не бывало, закупил и заарендовал певную дорочную пенсью за то его мл пну войтовы луцькому, даючи и под претекстом помененого неслушне отриманого вряду и местца, не будучи на тот уряд присяглым, затыгнувши ку себе присежников никоторых права невмеетных и не оселых, в справах перед него припалых, паметное неслушное берет над право и звичай”²³¹. У червні 1612 р. Андрія Рачковського згадано як лентвїта²³².

За “доброю” звичкою своїх попередників, новий вїт теж зловживав владою. Володимирський єврей Шмойло Ізакович скаржився на О. Загоровського, який під час вересневого ярмарку 1612 р. незаконно взяв у нього мито²³³. У квітні 1618 р. райці та міщани оскаржували перед королем заборону вїта виготовляти та шинкувати горілкою, що дозволяли королівські привілеї²³⁴. У травні того ж року король наказав луцькому старості Альбрехту Станіславу Радзивілу заступитися за міщан, бо вїт їх “бьет, мордует, отповеди и похвальки на здоровее их чинит” – під закладом 2 000 кіп грошів литовських²³⁵. Тоді ж у травні міщани заявили, що вїт два роки не контролював міські фінанси, а міщанам перешкоджав скаржитися королю²³⁶. У травні 1619 р. за недотримання церковних привілеїв на вїта скаржився луцький унійний єпископ Євгеній Єлович Малинський²³⁷.

²²⁸ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 96, арк. 451.

²²⁹ Там само. Ф. 28, оп. 1, спр. 46, арк. 306.

²³⁰ Там само. Ф. 25, оп. 1, спр. 102, арк. 195, 550.

²³¹ Там само. Спр. 90, арк. 1141 зв.

²³² ЦДІА України у Львові, ф. 52, оп. 1, спр. 425, арк. 1.

²³³ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 93, арк. 846.

²³⁴ Там само. Спр. 110, арк. 70 зв.

²³⁵ Там само. Спр. 109, арк. 79 зв.

²³⁶ AGAD. T. zw. Metryka Litewska. Sygn. B. 37, k. 78–79.

²³⁷ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 111, арк. 465 зв.

Десь на початку 1620 р. О. Загоровський передав вйтівство сину *Андрію*, а 2 квітня 1629 р. погодився на поділ маєтків між своїми синами – Андрієм і Петром, і особисто завірив акт²³⁸. Ще 13 січня 1620 р. О. Загоровський згадується як вйт²³⁹, а вже 27 квітня без такого означення²⁴⁰. У документі за 16 січня 1620 р. Олександра Загоровська фіксується як покійна²⁴¹, а 16 лютого того ж року ксьондз костелу св. Якуба Марцін Іздебський скаржився на діничного вйта *Андрія Загоровського* за недопущення його із сакраментами до злодія Валентого Лонського, який обікрыв церкву й сидів у в'язниці²⁴². Так виглядає, що смерть Олександри Загоровської мала вплив на те, що Олександр Загоровський передав вйтівство синові, який за тридцятилітній період перебування на вйтівстві, на відміну від своїх попередників, не орендував і не заставляв вйтівства цілком, але часом орендував свої судові повноваження²⁴³.

Під час свого врядування А. Загоровський хоча і користувався послугами лентвійтів, та все ж досить часто і сам очолював міський суд²⁴⁴. Поводив себе самовпевнено і зверхньо, а тому міщани неодноразово змушені були захищати свої права. 24 жовтня 1624 р. бурмистр Нестер Євкович із райцями скаржився на А. Загоровського, який “за лентвойта слугу свого неприсяглого, присяжников албо лавников люди простых не толко права не умеетных албо несведомых, але других и читат не умеетных, а до нихь Парфена Голузку, человека въ юриздицьи местской не оселого, а на тот уряд писарский не присяглого, за писара на депакътацию и вытягане вин неправных з убоженьемь и знищенемь мешан и на зънесене прав, привилеюв и волности местских, хотечи мимо уряд рядецкий всем местомъ рядити, подал”²⁴⁵. Окрім того, суди відбувалися у лентвійта вдома, а не в ратуші, і вйт перешкоджав подачі апеляцій королю. У червні 1630 р. король, реагуючи на скарги міщан про вйтівські зловживання та погрози, скерував до старости Героніма Харленського листа, в якому для нормалізації ситуації у місті наклав між сторонами заруку в сумі 50 000 золотих, а возний Яхим Присталовський, за розпорядженням гродського уряду, “тотъ листъ [...] тутъ в замьку луцькомъ вышшнымъ и окольным, такъже

²³⁸ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 166, арк. 600–604 зв.

²³⁹ Там само. Спр. 116, арк. 93 зв.

²⁴⁰ Там само. Спр. 118, арк. 387.

²⁴¹ Там само. Спр. 117, арк. 230, 231.

²⁴² Там само. Спр. 120, арк. 314 зв.

²⁴³ Там само. Спр. 169, арк. 513.

²⁴⁴ Там само. Ф. 23 : Луцький міський суд, оп. 1, спр. 1, арк. 9 зв.–10, 24–24 зв., 32 зв., 34 зв.–35, 35 зв., 37, 43, 46, 58, 63, 81 зв., 84 зв., 88, 91 зв. та ін. Стосовно лентвійтів у період правління А. Загоровського, то крім зафіксованих Н. Білоус (*Білоус Н.* Луцькі лентвійти... С. 108–109), ще згадуються Покрицький та Немиський (17 вересня 1639 р.), а також Йон Михайлович (13 серпня 1641 р.) та Костянтин Болтутович (27 липня 1644 р.) (ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 169, арк. 513; спр. 227, арк. 342 зв.; спр. 159, арк. 1253). Очевидно, ще при А. Загоровському лентвійтом був Костянтин Букович, який згадується 18 січня 1652 р. (ЦДІА України у Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 179, арк. 1291).

²⁴⁵ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 140, арк. 680 зв.–681.

и въ месте на местцахъ звычайныхъ обволалъ и публиковалъ”²⁴⁶. 8 квітня 1633 р. бурмистр Ян Матвійович з райцями скаржився на вїйта, який, незважаючи на згадану вище королівську заруку, ображає і б’є міщан, зокрема спочатку побив скаржника, а пізніше ще й збройно вночі напав на його будинок. Того ж дня вїйт через слугу скликав до ратуші райців і лавників, а сам, “местце свое войтовское заседши, зараз словы ущипливыми пана бурмиистра и всих панов райцов соромити почалъ”. Коли ж старий райця Кирило спробував його вгамувати лагідними словами, то вїйт і його “такими ж словы золжилъ, мовечи: “милчъ ты хлопе кобелю, негоднику. Летала твоя борода од пана отца моего, тое ж тебе теперь и од мене не минет и каждого з васъ кажу з дому обухами водити до себе, бомъ я есте-мъ паномъ вашимъ”. А потомъ всимъ паномъ бурмиистрови и райцом, и огулом всему посполъству одповедалъ кобелями, негодниками, злых матокъ сынами называючи, до губы се их порывалъ, обухами всимъ и каждому зособна грозечи. Которые таковые обелги, деспекъта и погрозки протестуючиесе панове бурмиистръ и радъци зо всеми теръпеливе молчанъемъ знесли”²⁴⁷. Крім того, міщани заявили, що вїйт їх судить не у ратуші, а по своїх маєтностях. 15 червня того ж року новий король Владислав IV, замість покарати вїйта, видав ще один заручний лист на таку ж суму²⁴⁸.

17 вересня 1639 р. бурмистр Павло Антонович від імені всього поспільства скаржився на А. Загоровського, “ижъ его мл панъ вейтъ, не будучи на уряд свой войтовський присягълымъ”, чинить кривди міщанам: забирає міські прибутки, більше 12 років для своїх потреб використовує міську лазню і воскобійню, забрав на ринку кілька плаців і збудував на них будинки, податки з яких бере собі, вимагає від купців вигадане мито. Зафіксували міщани зловживання у судівництві: “а суды теж свое особомъ рознымъ конъдиции шляхецкое *Покрицькому, Немискому* и инъшимъ на утяжене през того места всего запродаеть и оные теж не в ратушу на местъцу звычайнымъ судовымъ, але по домахъ приватныхъ, шинъковныхъ и то самъ безъ лавъниковъ, такъ же и по селахъ своихъ приватить частокротъне и их теж бурмиистровъ под тые ж приватные суды свое квалтомъ притягаючи, самъ одправуетъ и его теж ланътвойтове и *аренъдаре* такъже сами толко през себе одправуютъ, зачимъ вины безвинъне над право и слушьность незносно на людехъ сказуютъ. Апеляции теж ланътвойтове и тые *закупъные наместъники* до его мл пана вейта, где мешъкаеть по селахъ дедичныхъ, на знисченъе людское вымышляючи допускаютъ и за ними по маєтностяхъ десеть мил и далее людей ездити примушають”²⁴⁹. Тих, хто відважується апелювати до короля, вїйт штрафував,

²⁴⁶ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 173, арк. 1449–1450 зв.

²⁴⁷ Там само. Спр. 185, арк. 257 зв.–258.

²⁴⁸ Там само. Спр. 187, арк. 928–929.

²⁴⁹ Там само. Спр. 169, арк. 513–513 зв. Згаданий у 1628 р. Покрицький жив у вїйтівському будинку (Там само. Спр. 163, арк. 300 зв.–301 зв.).

заявляючи “Я тутъ паномъ вашимъ, а вы-сте хлопи и подданные мое, волно ми што хотечи то з вами чинити, бо я естемъ вашъ войтъ дедичный, а не дочастный”²⁵⁰. Окрім того, війт невчасно призначав вибори бурмистрів – часом достроково, а часом із запізненням, втручався в бурмистровські суди, йому не належні, “и з раменя своего на уряды теж бурмистровские од себе особъ двох што рокъ, их толко для приватъ своих одменяючи, тых и таковых, которые се корумьпты находятъ и уряду того докупають, а што болшая, же тые ж и секрета с коньсултовъ меских его мл выносятъ”²⁵¹. У вину війту міщани поставили і те, що він зовсім не обороняв і не підтримував міщанські інтереси, а дуже часто сам ображав і бив міщан, зокрема бурмистрів та райців. На ринку А. Загоровський мав два будинки, в яких було десять яток і на роботу до яких залучав міщан нератушною юрисдикцією²⁵². Луцький єврей *Юда Леменович* орендував на три роки (1624–1626) у війта прибуткову частину війтівства: “все провента в месте Луцку до войтовства луцкого належачие, вынявши толко суды войтовские, лазню и два дома Засланского и Омеляновъ, въ которыхъ провентах всех войтовских в записе арендовном меновите описаных”²⁵³. Матеріальні вигоди від свого уряду війт оберігав особливо ретельно, і всі спроби міщан обмежити їх, найперше в часі ярмарку, викликали його бурхливу реакцію²⁵⁴. А. Загоровський, очевидно, добряче допік міщанам, бо в 1628 р. у Коршовці під Луцьком були знайдені пасквілі на нього²⁵⁵, а в травні 1634 р. його побили студенти єзуїтського колегіуму²⁵⁶.

Викладений матеріал дозволяє зробити певні узагальнення щодо функціонування луцького війтівства. Надання Луцьку магдебурзького права у XV ст. (орієнтовно в середині століття) покликало до життя інститут війтівства. Очевидно, від початку луцьке війтівство було дідичним, тобто спадковим, і таким, яке можна було передати в оренду, заставу чи продати. В містах із дідичним війтівством війт відіграв ключову роль у системі міського управління та самоврядування. Дідичність цієї інституції ще більше посилювало відчуття значимості та безкарності. Історики загалом схильні вважати війта чужорідним вкрапленням у міську громаду і для цього є вагомі підстави. Значна прибутковість цього уряду приваблювала до нього шляхту²⁵⁷, яка навіть робила спроби

²⁵⁰ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 169, арк. 513 зв.

²⁵¹ Там само. Арк. 513 зв.

²⁵² Там само. Арк. 514–516.

²⁵³ Там само. Спр. 141, арк. 32 зв.–34.

²⁵⁴ Там само. Спр. 222, арк. 50 зв.–51. (Спроба міщан обмежити апетит війта при стяганні ним мит під час ярмарку у 1640 р. була оцінена ним, як збитки у 6 000 золотих).

²⁵⁵ Там само. Спр. 158, арк. 346–346 зв.

²⁵⁶ АЮЗР. К., 1883. Ч. 1. Т. VI. С. 683.

²⁵⁷ *Jarmolik W.* Rozwój niemieckiego prawa miejskiego na Podlasiu do Unii Lubelskiej 1569 roku / Władysław Jarmolik // Przegląd Historyczny. 1982. T. 73. Zesz. 1–2. S. 35–37; *Zientara B.* Odpowiedź referenta / Benedykt Zientara // Miasta doby feudalnej w Europie środkowo-wschodniej. Warszawa, 1976. S. 310.

законодавчо закріпити вйтівства за собою²⁵⁸. Особа вйта-шляхтича у міському середовищі певною мірою ставила його поза/над громадою, на яку вйт дивився зверхньо, а сама громада цікавила його як об'єкт, що приносив прибутки. Тобто вйтівство було певною синекурою, яка давала непоганий зиск при мінімальних зусиллях. Володимир Антонович зауважував, що “посада міського вйта поєднувала у собі два різних значення: в силу одного з них вйт набував земельну власність і ставав у ряди служилого стану – зем'ян [...], в силу іншого значення вйт був представником міщанського стану і його суддею в справах кримінальних”²⁵⁹. На думку Зенона Кописького, незважаючи на певну відчуженість, вйт, якого присяга зобов'язувала сприяти благополуччю міста, був усе-таки частиною міської громади²⁶⁰. Юліуш Бардах вважав, що вйт був специфічним міським урядником, який діяв в інтересах монарха та контролював міське самоврядування²⁶¹.

Вйти розглядали вйтівство як певний капітал, який можна орендувати, заставити чи продати. Орендували зрідка (М. Гидзинський, М. Прусиновський, М. Гулевич перший раз, бо вдруге тримав вйтівство у заставі, Т. Жоравницький). Зазвичай, вйтівство передавали у заставу/держання. Особливо часто це відбувалося у другій половині XVI – на початку XVII ст. Від цієї практики майже відмовилися лише Олександр та Андрій Загоровські. Державці вйтівства на своїх урядах могли перебувати від кількох днів до багатьох років (Малинські тримали у своїх руках луцьке вйтівство чотирнадцять років). У кількох випадках вйтівство перебувало у руках жінок. Такі випадки відомі й дослідникам білоруських міст²⁶². Інколи особа, яка отримувала вйтівство, сама виконувала судово-врядові функції та збирала прибутки з “пожитків”, але здебільшого судові повноваження перекладалися на лентвйтів, які отримували посаду як плату за службу чи орендували її, а прибутки з нерухомості віддавали в оренду/заставу, зокрема і євреям. Зрештою, відомі випадки, коли особи, що отримали в заставу вйтівство, орендували його судово-врядові функції іншим, як це було у випадку з Матеєм Суським та Андрієм Рачковським. Часта зміна вйтів не сприяла нормальному функціонуванню органів влади міста, хоча вже сама наявність вйта, з набором його прав, суттєво обмежували міське самоврядування²⁶³.

²⁵⁸ Volumina Constitutionum. Warszawa, 2008. Т. II. Vol. 2. S. 345–346 (1607 p.); Warszawa, 2010. Т. III. Vol. 1. S. 267 (1620 p.).

²⁵⁹ Антонович В. Предисловіе / Владимир Антонович // АЮЗР. К., 1869. Ч. 5. Т. I. С. 27. Див. спостереження: Załęska M. Wójtostwa dziedziczne w miastach Małopolski w różnym średniowieczu (studium historyczno-prawne) / Marta Załęska. Warszawa, 2005. S. 65.

²⁶⁰ Копыцкий З. Ю. Социально-политическое развитие городов Белоруссии в XVI – первой половине XVII в. / З. Ю. Копыцкий. Минск, 1975. С. 94.

²⁶¹ Bardach J. O dawnej i niedawnej Litwie / Juliusz Bardach. Poznań, 1988. S. 105–106.

²⁶² Стренкоўскі С. П. Гарадское самакіраванне на тэрыторыі Беларусі (канец XIV–XVIII ст.) / С. П. Стренкоўскі. Мінск, 2013. Ч. 1. С. 280.

²⁶³ Błaszczyk G. Litwa na przełomie średniowiecza i nowożytności. 1492–1569 / Grzegorz Błaszczyk. Poznań, 2002. S. 180.

Ступінь зловживання владою як дідичних війтів, так і війтів-державців значною мірою залежав від особи війта. Хоча ідеальних війтів Луцьк не мав, та все ж окремі з них у певних обставинах обстоювали міські інтереси, що було радше винятками, ніж правилом. Владний і сильний війт був до певної міри небезпечним для міщан. З іншого боку, як це не дивно, міщани воліли мати сильного війта, що видно зі спроби М. Лисаковського утвердитися на цій посаді у 1566 р. Для звичайних міщан великої різниці між дідичними і недідичними війтами, мабуть, не було, позаяк реальну владу мали і ті, і ті. Щоправда, відомі випадки, коли при розгляді судової справи війт-орендар залучав дідичного війта. Так було 10 листопада 1584 р., коли війтівство було в оренді Миколая Гидзинського: при розгляді справи про видачу втікача на суд зібралися «пан Марко Жоравницький яко войть дедичный, маючи при себе на тот чась ихъ милость пна Яна Жоравницкого, стрья своего, и пна Миколая Кгидзинского, на тот чась держачого войтовства луцкого, к тому бурмистра, радець и лавников, судъ зупольный местъский»²⁶⁴. Теоретично війт мав очолювати лише лаву і займатися судівництвом кримінальних справ, але у практиці життя лави і рада під загальним керівництвом війта творили те, що називалося магістратом міста. Загалом дідичних війтів у Луцьку було більше десятка (наявний стан джерельної бази робить проблематичним точний їх підрахунок). Джерела дають відомості лише про три випадки купівлі війтівства. 30 вересня 1536 р. королева Бона купила війтівство у доньок Яна Сигнатора Галжки і Ганни, вона ж 23 січня 1548 р. відпродала війтівство Івану Яцковичу Борзобогатому, син якого Василь Іванович Красенський 29 грудня 1578 р. продав війтівство Олександрові Марковичу Жоравницькому.

Той факт, що впродовж XV – першої половини XVII ст. міська громада Луцька не спромоглася викупити війтівство, як це бувало в інших королівських містах, або суттєво обмежити його повноваження²⁶⁵, засвідчує певну її слабкість. Міська рада та лави знаходилися у значній залежності від дідичного війта та тих, кому він передавав свої повноваження. У той самий час настійні прагнення міщан відстояти свої права у боротьбі з війтами свідчили про силу і відбірність міської громади, зростання правової культури і ширше – правосвідомості міщан.

²⁶⁴ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 31, арк. 1176 зв.

²⁶⁵ Див. для порівняння, як відбувався цей процес у Любліні: *Myśliński K. Wójt dziedziczny i rada miejska w Lublinie. 1317–1504 / Kazimierz Myśliński. Lublin, 1962. S. 45–61, 96–137.*

ДОДАТОК

Дати перебування на посаді луцьких в'їтів

Список скорочень

AS – Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie.

Акты ЛМ – Акты Литовской Метрики.

LM – Lietuvos Metrika.

РГАДА – Российский государственный архив древних актов, ф. 389 (Литовская Метрика).

ЦДІАУК – Центральний державний історичний архів України у Києві (перша цифра – фонд, друга – справа, третя – аркуш).

АЮЗР – Архив Юго-Западной России.

ІР ЦНБ – Інститут рукопису Центральної національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

1461.22.12. – в'їт **Вацюга** (AS. Т. I. S. 54) (дідичний в'їт?).

1490, листопад – 1498.24.01. – в'їт **Труш** (AS. Т. I. S. 92; Акты ЛМ. Т. I. С. 88–89; Акты ЛМ. Т. I. Вып. 1. С. 147–148; РГАДА, **389**. 6. 99 об., 157; Опубл. LM. Т. VI. S. 169, 229) (дідичний в'їт?).

1501.09.02. – **Ян Сигнатор** (Акты ЛМ. Т. I. Вып. 2. С. 71; РГАДА, **389**. 6. 157; Опубл. LM. Т. VI. С. 230) (дідичний).

Перед 1525 р. – **Софія з Котовських Янова Сигнаторівна та її доньки Галжбета і Ганна** (РГАДА, **389**. 19. 280; Опубл.: LM. Т. XIX. S. 220) (дідичні).

1525.Квітень – в'їт **Якуб Холуєвський** (LM. Т. XIV. S. 299) (орендар/державця).

1528.01.05. – в'їт **Ян Котовський** (AS. Т. III. S. 325) (дідичний).

1528/1530–1533.15.05. – в'їт **Андрій Желізко** (РГАДА, **389**. 17. 434–435. Опубл.: LM. Т. XVII. S. 333) (дідичний).

1533.17.12. – ймовірно в'їтом був **Борзобогатий Іван Яцкович** (AS. Т. III. S. 453).

1536.30.09.–1544.29.09. – в'їтівство у власності **королеви Бони** (РГАДА, **389**. 19. 280 об.– 281. Опубл.: LM. Т. XIX. S. 219–223; AS. Т. IV. S. 52–53, 66–67).

1540.21.02. – в'їт **Ян Грабинський** (РГАДА, **389**. 39. 473) (орендар/державця).

1548.23.01.–1565.25.11. – в'їт **Іван Яцкович Борзобогатий** (АЮЗР. Ч. 5. Т. I. С. 52–56) (дідичний).

1565.25.11. – спроба ув'язати у в'їтівство **Михайла Малинського** (ЦДІАУК, **25**. 7. 392 зв.–394 зв.; Опубл.: АЮЗР. Ч. 8. Т. VI. С. 162–168). 30 грудня 1565 р. його ув'язали у в'їтівський дім (ЦДІАУК, **25**. 7. 445 зв.), а лентв'їтом він поставив Ст. Романовського. Малинські володіли в'їтівством 14 років (1566–1579), про що зазначав Василь Красенський, продаючи в'їтівство Олександру Жоравницькому (ЦДІАУК, **26**. 3. 449) (державця).

1566.28.01. – вїт **Миколай Лисаковський** (ЦДІАУК, **25.** 8. 25–25 зв.; Опубл.: АЮЗР. Ч. 8. Т. VI. С. 170–171). Того ж дня спроба ув'язати у вїтївство Михайла Малинського і Василя Корнофеля (ЦДІАУК, **25.** 8. 24 зв.–25; Опубл. АЮЗР. Ч. 8. Т. IV. С. 169–171) (державця).

1566.05.03.–1572.25.08. – вїт **Михайло Малинський** (ЦДІАУК, **25.** 8. 60–61; Опубл.: АЮЗР. Ч. 8. Т. VI. С. 172–173). 24 березня королївський дворянин Василь Мацкович ув'язав М. Малинського у вїтївський дїм (ЦДІАУК, **25.** 8. 72–72 зв.; Опубл.: АЮЗР. Ч. 8. Т. VI. С. 173–175; ЦДІАУК, **25.** 9. 45; *10.* 284; *11.* 106, 125 зв.–126, 456; *13.* 411 зв.–412) (державця).

1566.01.05. – за розпорядженням короля ув'язано у вїтївство **Миколая Лисаковського** (ЦДІАУК, **25.** 8. 123 зв.–124; Опубл.: АЮЗР. Ч. 8. Т. VI. С. 185–186) (державця).

1569.20.05. – Йона Борзобогатий Красенський дарує вїтївство сином **Василю і Петру** (РГАДА, **389.** 193. 78 об.–79, 104– 105 об.), але обумовлює, що на цей час вїтївство є у заставі в Малинських (дїдичні).

1570.05.11. – вїт **Ян Добецький** (ЦДІАУК, **25.** 12. 570 зв.–571) (державця).

1572.25.12. – вїт **Іван Малинський** (ЦДІАУК, **25.** 13. 657 зв.–659) (державця).

1573.07.07.–02.09. – вїт **Костянтин Малинський** (ЦДІАУК, **25.** 14. 254 зв., 327) (державця).

1574.04.09.–1575.25.09. – вїт **Остафїй Малинський** (ЦДІАУК, **25.** 459. 302, 373 зв., 418 зв.; *15.* 79, 184, 419 зв.–420) (державця).

1576.18.02.–19.06. – вїт **Матвїй Малинський** (ЦДІАУК, **25.** 16. 42, 219 зв.) (державця).

1576.17.11. – вїт **Василь Борзобогатий-Красенський** (РГАДА, **389.** 193. 77–84) (дїдичний).

1577.21.05.–03.08. – вїт **Матвїй Малинський** (ЦДІАУК, **25.** 17. 349 зв., 434 зв., 526) (державця).

1577.04.08. – спроба ввести у вїтївство **Станїслава Граєвського** (ЦДІАУК, **25.** 17. 526).

1577.07–21.09. – вїт **Остафїй Малинський** (ЦДІАУК, **25.** 17. 647 зв. 662–662 зв.; *18.* 562) (державця).

1578.20.12. – вїт **Антонїй Гнївошевич Словицький** (ЦДІАУК, **25.** 18. 882–883) (державця).

1578.07.–23.12. – вїт **Остафїй Малинський** (ЦДІАУК, **25.** 18. 562, 910) (державця).

1578.25.12. – вїт **Василь Борзобогатий Красенський** (ЦДІАУК, **25.** 18. 913–914) (дїдичний).

1578.29.12. – вїт **Олександр Жоравницький** (ЦДІАУК, **26.** 3. 449 зв.; **25.** 18. 919 зв.; **28.** 12. 3–4 зв.; ІР ЦНБ, ф. 60, спр. 55, арк. 62 зв.–63) (дїдичний).

1579.17.07. – О. Жоравницький заповів вйтівство по своїй смерті дружині **Ганні Красенській** (ЦДІАУК, **25.** 20. 96–98) (дідичка).

1581.13.01. – вйт **Василь Жоравницький** (ЦДІАУК, **25.** 22. 505– 505 зв.; 23, арк. 2) (дідичний).

1581.02.09.–21.12. – вйт **Матвій Малинський** (ЦДІАУК, **25.** 25. 49 зв., 88–88 зв., 90, 438 зв.–439) (державця).

1581.21.12. – вйт **Остафій Малинський** (ЦДІАУК, **25.** 25. 438 зв.) (державця).

1582.07.01. – Василь Жоравницький передав вйтівство **Матвію Малинському** (ЦДІАУК, **25.** 26. 11) (державця).

1582.12.03.–20.04. – вйт **Василь Борзобогатий Красенський** (ЦДІАУК, **25.** 26. 335; 28. 80 зв.) (дідичний).

1582.14.06.–1583.30.01. – вйт **Василь Жоравницький** (ЦДІАУК, **25.** 26. 575, 639 зв.; 460. 144) (дідичний).

1583.03.03–1584.24.06. – вйт **Миколай Гидзинський** (ЦДІАУК, **25.** 460. 275 зв.; 29. 182; 30. 586 зв.; 31. 466–467) (орендар).

1584.11.09.–1585.02.01. – вйт **Марко Жоравницький** (ЦДІАУК, **25.** 31. 878 зв., 886 а зв., 1133 зв.) (дідичний).

1585.02.01.–12.04. – вйт **Ян Жоравницький** (ЦДІАУК, **25.** 34. 80 зв.– 81, 291) (державця).

1586.11.–14.10. – вйт **Адам Прусиновський** (ЦДІАУК, **25.** 35. 1048 зв.– 1049, 1051) (дружина А. Прусиновського – Катерина, донька Миколая Семашка).

1586.15.10. – Марко Жоравницький заявив, що за борг батька уступив у держання вйтівство гданським купцям **Герману Гаку і Ганусу Воншоту** (ЦДІАУК, **25.** 36. 459 зв.) (державці).

1587.11.02. – Герман Гак і Ганус Воншот заставили вйтівство **Катерині Фальчевській Вацлавовій Подорецькій** (ЦДІАУК, **25.** 37. 28–33 зв, 96– 96 зв.; 38, 245 зв., 937–937 зв.) (державця).

1587.03.09. – Катерина Вацлавова Подорецька орендувала вйтівські судові повноваження **Матею Суському** (ЦДІАУК, **25.** 37. 810) (орендар).

1590.02.05. – Вацлав і Катерина Подорецькі передали в оренду вйтівство **Мартину Прусиновському** (ЦДІАУК, **25.** 39. 334) (орендар).

1591.01.11.–1592.26.08. – вйт **Адам Боговитин Козерадський** (одружений з Марушею, донькою Катерини Фальчевської від першого шлюбу з князем Дмитром Козекою) (ЦДІАУК, **25.** 38. 958 зв.; 40. 278–278 зв., 541, 545; 42. 108 зв; 26. 8. 80–82) (державця).

1592.23.08–1596.02.11. – вйт **Григорій Колмовський** (ЦДІАУК, **25.** 41. 189–193; 42. 322–323 зв.; 43. 108; 44. 324, 677 зв.; 46. 101, 130 зв.; 47. 2/81 зв.– 283) (державця).

1596.02.11.–1598.27.09. – вйт луцький підкоморій **Ян Харлинський** (ЦДІАУК, **25.** 49. 858–858 зв.; 47. арк. 2/292–296 зв.; 53. 322) (державця).

1599.21.01.–1601.Жовтень – вїт **Марко Жоравницький** (ЦДІАУК, **26.** 13. 378; **25.** 63. 242 зв.–243; Latvijas Nacionālā bibliotēka. F. 26, r. 7348, k. 10 v., 48 v., 110 v., 120, 131 v) (дїдичний).

1601.15.12. – вїт **Миколой Семашко** (батько Катерини Прусиновської) (ЦДІАУК, **25.** 62. 721; 78. 689 зв.) (державця).

1602.10.09.–1604.20.05. – вїт **Марко Жоравницький** (ЦДІАУК, **25.** 64. 725; 66. 847; 70. 81 зв.; **26.** 17. 815; **28.** 34.589 зв.) (дїдичний).

1604.06.07. – вїт **Михайло Гулевич** (ЦДІАУК, **25.** 70. 607) (орендар).

1605.12.08.–1606.11.11. – Марко Жоравницький віддав в оренду вїтївство двоюрїдному брату **Томашу Яновичу Жоравницькому** (ЦДІАУК, **25.** 75. 271–272, 274–275; 76. 190 зв., 975–975 зв; **26.** 15. 798; 17. 754) (орендар).

1607.18.01.–01.07. – вїт **Марко Жоравницький** (ЦДІАУК, **26.** 15. 798; **25.** 78. 689–689 зв.) (дїдичний).

1607.01.07. – Марко Жоравницький заставив вїтївство **Михайлу Гулевичу** (ЦДІАУК, **25.** 78. 689–689 зв.) (державця).

1608.03.10. – **Катерина Подорецька** через заборгованїсть Марка Жоравницького введена у вїтївство (ЦДІАУК, **26.** 17. 716 зв.–717) (державця).

1608.16.10.–1611.19.03. – вїт **Андрїй Козека** (ЦДІАУК, **25.** 88. 95–96 зв.; 90. 401, 1008; **26.** 19. 484 зв., 500 зв.) (державця).

1611.09.05. – за рїшенням Люблінського Трибуналу уведено у вїтївство **Марка Жоравницького** від князя Андрїя Козеки (ЦДІАУК, **25.** 90. 639) (дїдичний).

1611.12.05.–1620.15.01. – М. Жоравницький віддав у заставу вїтївство **Олександру Загоровському** (ЦДІАУК, **25.** 90. 640 зв.; 92. 284, 986; 97. 50; 114. 396; 116. 93 зв.) (державця).

1611.24.12. – Олександр Загоровський передав в оренду судовї повноваження **Андрїю Рачковському** (ЦДІАУК, **25.** 90. 1141 зв.).

1620.16.02.–1651. – вїт **Андрїй Загоровський** (ЦДІАУК, **25.** 120. 314 зв.) (дїдичний).

VOGTS OF LUTSK FROM THE 15th TO THE MID-17th CENTURY

Andriy ZAYATS

The Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Ancient History of Ukraine and Archival Studies
1 Universytetska str., Lviv 79000 Ukraine

This article tries to identify the origin time of vitytvstvo (vogtum) in Lutsk and to trace in detail the chronology of his mortgage, rent and sales on the basis of available sources. In most cases it may reflect the time of the vogts' tenures. The owners of vitytvstvo interpreted it as a capital for financial transactions. The main form of transfer of vitytvstvo was mortgage, that could last from several months to several years, but we can find only three cases when vitytvstvo was sold. The rotations in vitytvstvo were very frequent from the mid-16th to the early 17th century. Often vogts delegeted their judicial and

administrative authority to lanvogts and rented the income from real estate. The fact that viytivstva were transferred by inheritance allowed their owners to play significant role in the municipal administration or self-government and their position was strengthened by their nobility. It was particularly evident in the early 17th century. At the same time, the pressure of vogts on the urban community contributed to its consolidation.

Key words: vogt, hereditary viytivstvo, rent, mortgage, sales, burghers.

ЛУЦКИЕ ВОЙТЫ В XV – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XVII в.

Андрей ЗАЯЦ

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра древней истории Украины и архивоведения
ул. Университетская 1, Львов 79000 Украина

На основании имеющихся источников сделана попытка выявить время появления института войтовства в Луцке и подробно проследить хронологию его залогов, аренд и продаж. Это позволило в большинстве случаев установить время пребывания войтов на своих должностях. Войтовство рассматривалось его собственниками как капитал, с которым можно было производить финансовые операции. Установлено, что основной формой передачи войтовства были залогов, которые длились от нескольких месяцев до нескольких лет. Что касается продаж войтовств, то удалось установить только три таких случая. Чаще всего смена войтовств происходила во второй половине XVI – начале XVII вв. Неоднократно войты перекладывали судебно-управленческие функции на лентвойтов, а доходы от недвижимости сдавали в аренду. Наследственность войтовства предоставляла возможность его собственникам играть особую роль в управлении / самоуправлении города, что усиливалось шляхетским статусом войтов. Особенно это проявилось в первой половине XVII в. В то же время, давление войтов на городскую общину содействовало ее консолидации.

Ключевые слова: войт, наследственное войтовство, аренды, заставы, продажи, горожане.